

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
KŪNO KULTŪROS IR SPORTO EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Darius Bagaslauskas

Kūno kultūros ir sporto edukologijos specialybė

II – kurso studentas

**TRENERIO EDUKACINIŲ NUOSTATŲ IR UGDYTINIŲ
MOTYVACIJOS SPORTUI DERMĖ**

Magistro darbas

Mokslinis vadovas:
Lek. dr. L. Grajauskas

Darbas originalus:D. Bagaslauskas
(studento parašas)

Šiauliai, 2009

TURINYS

ĮVADAS.....	5
1. TEORINĖS TYRIMO PRIELAIIDOS.....	8
1.1 Motyvacijos samprata ir jos reikšmė sportinei veiklai.....	8
1.2 Sportinės veiklos motyvacijos teorijų įvairovė.....	11
1.3 Sportinės veiklos įtaka asmenybės ugdymui (-si).....	13
1.4 Humanistinio ugdymo tikslai.....	14
1.5 A. Maslow motyvacijos teorija.....	15
1.6 Autoritarizmo fenomenas ugdyme.....	17
2. TYRIMO ORGANIZAVIMAS IR METODIKA.....	20
3. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS.....	26
3.1 Jaunųjų sportininkų vidinės motyvacijos sportinei veiklai raiška.....	26
3.2 Jaunųjų sportininkų išorinės motyvacijos sportinei veiklai raiška.....	36
3.3 Jaunųjų sportininkų nemotyvuotumo raiška.....	43
3.4. Vidinės ir išorinės motyvacijų bei nemotyvuotumo dermė su trenerio edukacinėmis nuostatomis: tyrimo rezultatai ir jų apibendrinimas.....	45
IŠVADOS.....	49
REKOMENDACIJOS.....	51
LITERATŪRA.....	52
PRIEDAI.....	54

SANTRAUKA

Socialiniu požiūriu pedagogų bendrasis ir edukacinis autoritarizmas yra giliai neigiamas, nepageidautinas reiškinys, kadangi pedagogas yra socializacijos agentas, galintis autoritarinius santykius ir elgesio modelius perduoti jaunajai kartai. Galiausiai autoritarinių pažiūrų pedagogas paprastai organizuoja būtent autoritarinį ugdymą, kuris yra mažai veiksmingas (Gribačiauskas, 2002). Kaip autoritarinio ugdymo priešprieša, literatūroje nagrinėjama ir pateikiama humanistinė – pedocentrinė ugdymo idėja, kuri laikoma viena tinkamiausių pedagoginių pažiūrų. Tačiau kalbant apie sportinį ugdymą, galime pasakyti, kad nėra daug atliktų tyrimų, kurie parodytų, ar tai galioja ir šioje srityje, kur pagrindinis tikslas yra ne tik asmenybės ugdymas, bet ir sportinis rezultatas, kuris didele dalimi priklauso nuo sportininko motyvacijos lygio. O šis, didele dalimi priklauso nuo trenerio asmenybės ir kompetencijos.

Tyrimo objektas. Jaunųjų sportininkų motyvacijos sportui sąveika su trenerio edukacinėmis nuostatomis.

Tyrimo hipotezė. Tikėtina, kad yra dermė tarp kai kurių trenerių edukacinių nuostatų ir auklėtinių vidinės motyvacijos.

Tyrimo tikslas. Nustatyti ar yra dermė tarp jaunųjų sportininkų motyvacijos sportui ir trenerių edukacinių nuostatų.

Tyrimo imtis ir organizavimas: tyrime dalyvavo 134 jaunieji sportininkai ir 6 jų treneriai, tyrimas buvo atliktas trimis etapais, pirmajame buvo analizuojama mokslinė literatūra, antrajame buvo atliekama sportininkų ir trenerių anketinė apklausa, trečiajame buvo analizuojami gauti rezultatai, daromos lentelės, paveikslai, formuluojamos išvados.

Teorinis ir praktinis darbo reikšmingumas: tyrimas suteikia žinių apie jaunųjų sportininkų motyvacijos sportui raišką ir jos sąsajas su trenerių edukacinėmis nuostatomis.

Atlikus tyrimą ir išanalizavus gautus rezultatus, galime teigti, kad autoritariška trenerio asmenybė, labiau įtakoja ir teigiamai veikia vidinę motyvaciją, nei treneris, labiau linkęs į humanistinį ugdymą. Tai iš dalies prieštarauja šiuolaikinėje edukologijoje formuojamai nuomonei, kad ugdymui priimtinesnė yra humanistinė – pedocentrinė pedagogika, kurios esmė yra ne konkretus galutinis rezultatas, o pats mokymosi procesas, skatinantis vidinių vaiko galimybių atsiskleidimą. Tačiau sportinė veikla galbūt yra tokia specifinė sritis, kurioje santykinai nedidelis edukacinis autoritarizmas gali būti naudingas, norint palaikyti drausmę sporto pratybose bei motyvuoti ugdytinius.

SUMMARY

In the social attitude general and educational authoritarianism of teachers is a deeply denied, negative phenomenon, as a teacher is agent of socialization, who is able to communicate behaviour models to the young generation. Eventually, a teacher with authoritarian attitudes usually organizes namely authoritarian education, which is low-effective (Gribaciauskas, 2002). As an opposite to authoritarian education, the idea of humanistic-pedocentric education, considered to be one of the most appropriate pedagogical attitudes, is analyzed and presented in literature. However, speaking of sport education, we may state that not many researches are made, which would reveal whether it may be applied in this field, where the main aim is not only education of a personality, but also a sport result, which for the most part depends on sportsman's motivation level, and this mostly depends on personality and competence of a coach.

Object of research. The interaction of young sportsmen's motivation to sport with educational attitudes of a couch.

Research hypothesis. It is presumptive that there is a consistency between some couches' educational attitudes and inner motivation of pupils.

Aim of research. To ascertain whether there is a consistency between young sportsmen's motivation for sport and educational attitudes of couches.

The volume and organization of research: 134 young sportsmen and 6 their couches participated in the research. Research was made in three stages: in the first scientific literature was analyzed, in the second a questionnaire poll of sportsmen and couches was made, in the third received results were processed, tables, pictures were drawn and conclusions were made.

Theoretical and practical significance of the work: research provides knowledge of expression about sportsmen's motivation for sport and its correlations with educational couches' attitudes.

Having made a research and analyzed received results, we may state that authoritarian couch's personality makes more influence and positive effect on inner motivation than a couch, more inclined to humanistic education. This partly contradicts to the opinion, being formed in contemporary educology that humanistic-pedocentric pedagogics is more acceptable for education, which essence is not a concrete received result, but a process of study itself, which induces revealing of child's inner abilities. However, sport activity supposedly is such a specific field, where relatively minor educational authoritarianism may be useful wanting to keep discipline in sport exercises and to motivate the trainees.

IVADAS

Tyrimo aktualumas ir problema. Kiekvienas žmogus, tiek suaugęs, tiek vaikas jaučia poreikį būti svarbiu ir reikšmingu. Jau augdamas, žmogus suvokia, kad savęs vertinimas ir visuomeninis vertinimas priklauso nuo gebėjimo ką nors pasiekti. Sportininkui siekiamumas yra sportinis rezultatas, tai jo motyvacijos variklis. Tačiau patį rezultatą lemia daugybė veiksnių. Vienas iš jų, tikriausiai pats svarbiausias, yra treneris ir jo asmenybė. Tai žmogus, kuris vadovauja sportiniam rengimui ir kuris ugdo ne tik fizines sportininko savybes, bet ir prisideda prie jo, kaip asmenybės formavimo. Todėl labai svarbu, koks žmogus stovi šalia jaunojo sportininko, kokias vertybes jis sugeba jam perduoti ir ugdyti ir kaip tai įtakoja jo sportinį rezultatą, nes jau pats sportinis rezultatas, sportuojančiam žmogui yra vertybė. Treneris, žinodamas savo auklėtinių požiūrį į sportą, gali panaudoti ugdomąją sporto funkciją, kaip humanistinių vertybių perdavimo priemonę ir instituciją, kuri gali teigiamai veikti ne tik jaunų žmonių elgesį, bet ir dorovinį brendimą. Graikų filosofas Sokratas (apie 649-399 pr. m. e.) teigė: „Nusiteikimas lavinti tik kūną, atmetant mintį ir dvasią – žemina žmogų. Susikaupimas lavinti tik protą ir mintį – kenkia ištvermei ir stiprumui. Visada ir visur reikia išlaikyti darną tarp fizinių, protinių ir dvasinių pratimų.“ Todėl, anot P. Karoblio (2005), ugdymo principas “pirma – sportininko asmenybė, paskui – rezultatas” neturi būti niekada pažeistas. Nes tik intelektualiai asmenybė gali save tinkamai motyvuoti ir siekti aukštų sportinių rezultatų, bei realizuoti save visuomenėje.

Pagrindinis motyvacijos sportui formuotojas yra sporto pedagogas, todėl siekiant gerų sportinių rezultatų, svarbu tai, kaip jis sugeba įtakoti jaunų žmonių motyvus. Nes kaip teigia autoriai (Tilindienė, Bitinas, 2000), motyvacija - veiklos žadintoja, varomoji jėga, reguliatorius. Motyvacija yra ne tik ašinė sportininko asmenybės charakteristika, ne tik veda jį link nustatyto tikslo, bet ir įtakoja procesus, vykstančius jo organizme sportinės veiklos eigoje (reakcija į krūvį, atsistatymą, naujo įsisavinimą ir kt.). Motyvacijos problema sporto veikloje tapo labai svarbi ir aktuali, nes vyksta konfrontacija tarp visuomenei ir asmenybei reikšmingų motyvų. Konkretūs asmenybei reikšmingų motyvų tyrimai išryškino, kad šiuo sporto plėtros etapu dominuoja asmenybei reikšmingi motyvai, daugiau atspindintys asmenybės poreikius (pvz., asmeninės sėkmės ir asmeninės materialinės naudos siekimas).

Visuomenei reikšmingų motyvų įtaka sportininko asmenybei neišnyksta. Jie svarbūs ne tik visuomenei, bet ir sportininkui (pvz.: patriotizmas, sporto bendruomenės garbė), tačiau šie motyvai tampa antraeilei, išoriniai, padiktuoti iš šalies.

Šie reikšmingi motyvai neturėtų skirtis, nes vieni ir kiti atsiranda visuomenėje, socialinio vystymosi procese. Skirtumai gali būti tik tarp jų turinio ir kryptingumo, nes jie išreiškia visuomenės skirtingų klasių interesus. (Meidus, 2005)

Sportininko asmenybei formuoti didžiulę įtaką turi visuomenė, teisingas ir kryptingas trenerių darbas. Didelio meistriškumo sportininkų pavyzdys rodo, kad tie sportininkai, kurie asmenybėmis tapo per sportą, stengiasi, kad būtų gerbiami ir pripažinti kaip specialistai. Trenerį ir sportininką sieja tie patys ryšiai. (Karoblis, 2005)

E. Gribačiauskas (2002), teigia, kad socialiniu požiūriu pedagogų bendrasis ir edukacinis autoritarizmas yra giliai neigiamas, nepageidautinas reiškinys, kadangi pedagogas yra socializacijos agentas, galintis autoritarinius santykius ir elgesio modelius perduoti jaunajai kartai. Galiausiai autoritarinių pažiūrų pedagogas paprastai organizuoja būtent autoritarinį ugdymą, kuris yra mažai veiksmingas. Kaip autoritarinio ugdymo priešprieša, literatūroje nagrinėjama ir pateikiama humanistinė – pedocentrinė ugdymo idėja, kuri laikoma viena tinkamiausių pedagoginių pažiūrų. Tačiau kalbant apie sportinį ugdymą, galime pasakyti, kad nėra daug atlikta tyrimų, kurie parodytų, ar tai galioja ir šioje srityje, kur pagrindinis tikslas yra ne tik asmenybės ugdymas, bet ir sportinis rezultatas, kuris didele dalimi priklauso nuo sportininko motyvacijos lygio. O šis, didele dalimi priklauso nuo trenerio asmenybės ir kompetencijos.

Tyrimo objektas. Jaunųjų sportininkų motyvacijos sportui sąveika su trenerio edukacinėmis nuostatomis.

Tyrimo hipotezė. Tikėtina, kad yra dermė tarp kai kurių trenerių edukacinių nuostatų ir auklėtinių vidinės motyvacijos.

Tyrimo tikslas. Nustatyti ar yra dermė tarp jaunųjų sportininkų motyvacijos sportui ir trenerių edukacinių nuostatų.

Tyrimo uždaviniai:

1. Nustatyti jaunųjų sportininkų motyvacijos raišką sportinei veiklai.
2. Nustatyti pagrindines nemotyvuotumo sportinei veiklai priežastis.
3. Palyginti jaunųjų sportininkų motyvacijos sportui raišką su trenerių edukacinėmis nuostatomis.
4. Remiantis gautais rezultatais, pateikti rekomendacijas sporto pedagogams.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros analizė.
2. Anketinė apklausa.
3. Matematinė statistika.

Tyrimo imtis ir organizavimas: tyrime dalyvavo 134 jaunieji sportininkai ir 6 jų treneriai, tyrimas buvo atliktas trimis etapais, pirmajame buvo analizuojama mokslinė literatūra, antrajame buvo atliekama sportininkų ir trenerių anketinė apklausa, trečiajame etape buvo analizuojami gauti rezultatai, daromos lentelės, paveikslai, formuluojamos išvados.

Teorinis ir praktinis darbo reikšmingumas: tyrimas suteikia žinių apie jaunųjų sportininkų motyvacijos sportui raišką ir jos sąsajas su trenerių edukacinėmis nuostatomis.

Darbo struktūra: įvadas, literatūros apžvalga, tyrimo rezultatų aptarimas, susidedantis iš 4 skyrių, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas ir priedai.

1. TEORINĖS TYRIMO PRIELAIDOS

1.1 Motyvacijos samprata ir jos reikšmė sportinei veiklai. Sportininko motyvacija – tai pagrindinis variklis, stumiantis link geresnio sportinio rezultato. Tik motyvuotas sportininkas gali siekti užsibrėžto tikslo, o tikslas – pagrindinis motyvacijos veiksnys. Anot K. Milašiaus (2008), motyvacija – sąmoningi ar nesąmoningi poreikiai, į tikslą nukreipiantys elgesį. Ji rodo, ko mums reikia, ko mes norime, kodėl mes darome vieną ar kitą.

Motyvacija yra pirminė, jei jos poreikiai kyla iš homeostazės ir jų patenkinimas būtinas išlikti individui ar rūšiai. Tai alkis, troškulys, baimė, skausmas, agresija, lytinis potraukis. Jie tampa motyvu, akstinu siekti, veikti.

Motyvacija yra antrinė, jei ji tik netiesiogiai, dažniausiai siekiant tam tikro atpildo, siejasi su fizinės veiklos tikslu. Todėl motyvuotą elgesį sukelia ne vien tik paprasti audinių poreikiai, bet ir biologiniai ritmai, malonumas ar nemalonumas, smalsumas ir aukštesnieji interesai.

Kaip teigia V. Gražulis (2005), motyvacijos sąvoka bendraja prasme reiškia asmens psichologinę būseną (vidinę paskatą arba poreikį), kuri lemia jo “įsipareigojimo laipsnį” veikti kažko siekiant.

Motyvacija – psichofiziologinis vyksmas, reguliuojantis asmenybės veiklą ir santykius su aplinka motyvų kaitos pagrindu; visuma motyvų lemiančių sportininkų aktyvumą siekiant užsibrėžto tikslo per pratybas ir varžybas (Sporto terminų žodynas, 1996). Anot L. Jovaišos (1993), norint keisti sportininko elgesį ar veiklą, reikia keisti motyvaciją. Siekdamas sužinoti motyvaciją sporto treneris turi:

1. išsiaiškinti, kas sportininkui patinka sporte:
 - sporto estetika, grožis;
 - sportinės kovos dramatisms, bekompromisė kova, valios poreiškiai, aistros;
 - pripažinimas, garbė, materialinė gerovė, galimybė pamatyti pasaulį;
 - socialiai vertingų vertybių ugdymas sporto procese;
 - galimybė didžiuotis savo Tėvyne.
 2. išsiaiškinti, kas paskatino sportuoti:
 - ar pasiūlė draugai, mokytojai tėvai;
 - ar noras įgyti daug naujų draugų;
 - ar noras tapti stipriam, sveikam, gražiam;
 - ar noras išsiugdyti tvirtą charakterį, valią, kitas asmenybės savybes;
 - ar noras tapti įžymiam, būti dėmesio centre, pagarsėti savo sportiniais rezultatais.
- (Miškinis, 2006)

Kaip teigia K. Miškinis (2005), treneriui taip pat labai svarbu žinoti sportinės sėkmės motyvaciją. Norint tai išsiaiškinti, treneris turi rasti atsakymą į tokius klausimus:

- koks sportininko požiūris į pasiektus rezultatus;
- kokių motyvų vedinas sportininkas sportuoja;
- koks sportininko nusiteikimas sunkiai dirbti;
- ar sportininkas objektyviai vertina savo ir kitų sportininkų laimėjimus;
- kokiomis priežastimis teisina savo sportines nesėkmes.

L. Meidus (2005), pateikia tokias rekomendacijas treneriams, skatinant motyvaciją:

1. rekomendacija: motyvacija vyksta situacijų ir asmenybės savybių dėka. Norint padidinti motyvaciją, būtina įvertinti situacijas ir asmenybės savybes. Vieni treneriai, jeigu sportininkas stinga motyvacijos, dažnai sieja šią problemą su žmogaus asmeninėmis savybėmis, pvz.: „šie sportininkai nenori treniruotis“, „šios komandos žaidėjai nesidomi treniruočių eiga ir pan., kiti kaltina situaciją, pvz.: „ši treniruočių programa labai neįdomi ir nuobodi“, „mano vadovavimas komandai, matyt, mažina žaidėjų motyvaciją“. Taigi žema sportininkų motyvacija yra asmeninių ir situacinių faktorių neįvertinimo pasekmė.

2 rekomendacija: būtina įvertinti motyvų visumą. Reikia daug pastangų, kad būtų galima nustatyti ir suvokti motyvus, skatinančius žmones sportuoti. Tam yra nemažai būdų:

- a) išsiaiškinti, kodėl žmonės pasirenka aktyvų judėjimą,
- b) išsiaiškinti konkuruojančius motyvus,
- c) nustatyti žmonių individualius ir bendrus motyvus,
- d) sekėti tuos motyvus, kurie skatina žmogų sportuoti.

3 rekomendacija: norint padidinti motyvaciją, pakeiskite aplinkos sąlygas.

Treneris privalo sukurti tokias sąlygas, kurios atitiktų jo auklėtinių poreikius, nors tai labai sunkus ir varginantis darbas. Žymiai sunkesnis darbas yra treniruočių proceso individualizacija. Sumanus vadovas visada įvertins ir sukurs tokias sąlygas, kurios patenkintų visus sportuojančių poreikius.

4 rekomendacija: nepamirškite, kad treneris lemia motyvaciją. Kaip vadovas Jūs privalote suvokti savo vaidmenį skatinant motyvaciją ir suvokti, kad atliekate tiesioginį, ir netiesioginį poveikį motyvacijai.

5 rekomendacija: panaudokite elgesio modifikacijos metodus, kad pakeistumėte nepriimtinius motyvus ir sustiprintumėte silpnus.

Į sportinę veiklą dauguma sportininkų ateina paauglių amžiuje, skatinami įvairių poreikių, įvairių motyvų. Tuos poreikius bei motyvus galima suskirstyti į tris grupes, pagrindines motyvų linijas, kuriomis vyksta daugumos paauglių stojimas į sportinės veiklos kelią (Palaima, 1976).

Pirmoji linija susijusi su žmogaus, ypač vaiko, poreikiu judėti. Ją atitinka fizinių pratimų emocinio patrauklumo motyvai: noras patirti malonumo jausmą, kurį teikia fizinių pratimų atlikimo procesas arba varžybų stebėjimas.

Antroji linija išplaukia iš reikalo atlikti pareigas. Ji yra susijusi su kūno kultūros pamokomis, kaip mokomuoju dalyku mokykloje. Ją atitinka pareigos motyvas – bendras visiems kitiems mokomiesiems dalykams, kurių reikia mokytis mokykloje, pareigos motyvas.

Trečioji linija yra savita. Ji susijusi su pačios veiklos poreikiu, nors dar ir nesuprantant, kad ji yra sportinė. Būdinga, kad čia išskyla poreikis konkrečiai fizinių pratimų rūšiai. Kaip taisyklė, tokie poreikiai ir iš jų išplaukiantys motyvai atsiranda dėl gamtinių gyvenimo sąlygų: vandeninguose rajonuose natūraliai formuojasi poreikis išmokti plaukti arba irkluoti, snieguotuose – slidinėti ir t.t.

Tuo būdu, pirminė sportinės veiklos motyvacija pirmoje linijoje – jau pačioje pradžioje yra įjungti į pačią veiklą, o antroje ir trečioje ta motyvacija glūdi platesnėje veikloje (mokymosi, buityje). Tačiau ilgainiui perauga į veiksmus, tampančius sportiniais, tikslo siekimą ir jau tada paverčia tuos veiksmus sportine veikla.

Skiriamos dvi motyvacijos rūšys:

- **vidinė motyvacija** – tai noras būti veiksmingam, veikti dėl pačios veiklos;
- **išorinė motyvacija** – tai išorinio atlygio siekis arba noras išvengti bausmės. Kaip teigia autoriai (Duda, Nichols, 1992), galima skirti tris laimėjimų orientacijas: vieni sportininkai orientuojasi į save, savo ego (stengiasi viską atlikti geriau už kitus), kiti – į užduotį (trokšta įvykdyti užduotį nepriklausomai nuo to, kokie kitų laimėjimai), treči – į socialinę nuomonę (svarbiausia jiems – įvykdyti savo įsipareigojimus). Motyvacija turi du šaltinius – ištekantį iš asmens vidaus (vidinė) ir ateinanti iš išorės (išorinė). Vidinė motyvacija reiškia, jog žmogus į veiklą įsitraukia ne tiek dėl būsimų jos rezultatų (užmokesčio ar pan.), kiek dėl to, kad jam įdomi ir maloni pati veikla, o išorinę motyvaciją nulemia arba laukiamas apdovanojimas, atlyginimas arba bausmė. Sportininkai, pasižymintys vidine motyvacija, turi vidinę schemą, kurios pagalba skatinami siekti kompetencijos ir savotiškai spręsti, įvaldyti užduotį, siekti sėkmės. Kompetencija, aktualumas, meistriškumas, ir sėkmė – tikslai, kurių siekia viduje motyvuoti žmonės, ir jų pasiekimas savaime yra atlygis (Martens, 1999).

Išorinė motyvacija ateina iš kitų žmonių per teigiamą ir neigiamą pastiprinimą (pastiprinimas yra tai, kas padidina ar sumažina tam tikro elgesio pasikartojimo tikėtinumą). Pastiprinimas gali būti apčiuopiami daiktai, pvz., prizai ar pinigai, arba neapčiuopiami – pagyrimai ir visuomenės pripažinimas. Tokie pastiprinimai laikomi išoriniu atpildu. (Malinauskas, 2003)

Manoma, kad kuo daugiau motyvacijos skatinimo šaltinių, tuo geriau, tačiau, kaip teigia tyrėjai (Wang, Biddle, 2001), kad vis dėl to išoriniai apdovanojimai turi žalingą poveikį vidinei

motyvacijai. Kai žmonės žiūri į save, kaip į savo elgesio priežastį, jie suvokia save kaip skatinimus iš vidaus. Priešingai, kai žmonės suvokia savo elgesio priežastį kaip išoriškai nuo jų nepriklausomą (pvz., sportuoja dėl pinigų), jie yra išoriškai skatinami. Ir dažnai būna, kad kuo daugiau asmuo išoriškai skatinamas, tuo silpnesnė bus jo vidinė motyvacija (Gabler, 1994)

Motyvacija – veiklos žadintoja, varomoji jėga, reguliatorius. Motyvacija yra ne tik asinė sportininko asmenybės charakteristika, ne tik veda jį link nustatyto tikslo, bet ir įtakoja procesus, vykstančius jo organizme sportinės veiklos eigoje (reakcija į krūvį, atsistatymą, naujo įsisavinimą ir kt.) (Tilindienė, Bitinas, 2000).

1.2 Sportinės veiklos motyvacijos teorijų įvairovė. Sportinės veiklos motyvacijų teorijos siekia paaiškinti kokių motyvų skatinami žmonės sportuoja, kokių tikslų jie siekia, kokie jų poreikiai. Analizuodami teorijas, galime išsiaiškinti motyvacijos skatinimo būdus. Kiekvienas psichologas vadovaujasi savita motyvacijos samprata, akcentuoja savitus motyvacijos ypatumus ir teikia specifines rekomendacijas.

K. Daviso ir J. Newstromo biheavioristinė teorija. K. Davisas, J. Newstromas (1985), remdamiesi biheavioristine formule “stimulas → reakcija”, pateikia poreikio ir veiksmo santykio schemą. Motyvai yra apibrėžiami kaip vidiniai (asmenybės), o stimulai – kaip išoriniai (aplinkos) veiksniai. Poreikiai sukuria įtampą. Individas išnagrinėja jį veikiančius stimulus ir nusprendžia, kurie iš jų tinkamiausi. Nors šis modelis sporto psichologijoje neretai yra efektyvus, tačiau jis neįvertina asmenybės savybių, motyvų formavimosi vidinių ir išorinių mechanizmų (motyvacijos). Motyvacija yra sudėtingesnis darinys. Ji apima ne tik motyvus ir juose glūdinčius poreikius, bet ir interesus (ypatingą nuolatinį žmogaus dėmesį tam tikrai veiklai).

B. Cratty motyvacijos teorija. B. Cratty (1989), teigia, kad sportininko motyvacija priklauso nuo trijų veiksnių: motyvų susiformavimo laiko, motyvų įsisąmoninimo lygio bei poreikių, susijusių su motyvais, rūšies. Vieni motyvai gali būti sąlygoti netolimos praeities, kiti – ankstyvosios vaikystės, o dar kiti – tiesioginio bendravimo su kitais (pvz., su treneriu). Įsisąmoninti motyvai yra tada, kai sportininkas supranta, kas skatina veikti, koks jo poreikių turinys. Šiuos motyvus išreiškia interesai, įsitikinimai (įsitikinimas – subjektyvus kurio nors teiginio laikymas teisingu). Neįsisąmoninti motyvai yra tada, kai sportininkas nesupranta, kas jį skatina veikti, kokia tikroji jo sportavimo priežastis. Šiuos motyvus išreiškia nuostatos (nusiteikimas konkrečios veiklos ar daiktų atžvilgiu. Pasak autoriaus, sportinę veiklą nulemti gali tiek fiziologiniai, tiek socialiniai (meilės, pripažinimo), tiek psichologiniai (saviraiškos) poreikiai.

Motyvaciją lemia tiek vidiniai (asmenybės), tiek išoriniai (situacijos) veiksniai. Todėl pagrindinis trenerio uždavinys – išsiaiškinti, kaip sąveikauja vidiniai ir išoriniai veiksniai.

H. Murray motyvacijos teorija. H. Murray teigia (cituojama pagal Miškinį, 2006), kad motyvaciją lemia tokie poreikiai: pripažinimo, garbės troškimo, laimėjimų; poreikis garbingai kovoti, bendrauti, dominuoti, poreikis užsidirbti daug pinigų. Anot H. Murray, nebiologiniai poreikiai lemia sportininko motyvaciją. Kiekvienas poreikis gali būti paaiškintas pateikus tam tikrą sportininko veiklos modelį.

H. Murray nuomone, poreikiai nėra griežtai hierarchiniai, todėl teorijai būdingas lankstumas: sportininkas tuo pačiu metu gali būti motyvuotas daugiau nei vieno poreikio, poreikiai gali kirstis vienas su kitu.

A. Punio motyvacijos teorija. Motyvacijos raida skirstoma į keturis etapus: 1) natūralus poreikis judėti, sportuoti, teigiamų emocijų laukimas; 2) sportuojama pragmatiniais tikslais – sportas gali būti naudingas ir praversti ateityje; 3) konkretus interesas konkrečiai sporto šakai; 4) didelio meistriškumo siekimas, orientuojantis į rezultatą. „Sportininko valią pirmiausia sudaro motyvo jėga, o motyve (poreikio objekte) glūdi žmogaus pažintinės veiklos (intelekt) ir požiūrio (emocijos) rezultatai, todėl valios ugdymą reikia pradėti nuo jo intelektinių ir emocinių pagrindų stiprinimo – veiklos motyvų skiepijimo“ (Palaima, 1976). Autorius išskiria pagrindines sportinės, varžybinės veiklos motyvų grupes:

- 1) Laimėjimų motyvacija.
- 2) Visuomeniniai ir moraliniai motyvai: pareigos, patriotizmo jausmai.
- 3) Noras save išreikšti, įtvirtinti kaip asmenybę.
- 4) Noras save parodyti palankiausiu būdu kitiems: artimiesiems, žiūrovams.
- 5) Noras pateisinti trenerio pasitikėjimą, parodyti, kad jo triūsas nenuėjo veltui.
- 6) Noras parodyti savo pranašumą arba atsirevanšuoti už ankstesnę pralaimėjimą.
- 7) Varžybinės kovos poreikis, noras susigrumti, parodyti savo gebėjimus, įveikti save.
- 8) Patirti pergalės džiaugsmą.
- 9) Meilė sportui, pasirinktai sporto šakai.
- 10) Noras patirti lavinamąjį varžybų poveikį – išsiugdyti tam tikras fizines ypatybes, psichines savybes (jėgą, ištvėrmę, drąsą).
- 11) Noras išbandyti visa tai, kas išmokta per pratybas.
- 12) Noras pasidžiaugti savo paties meistriškai atliekamais pratimais ar jų deriniais.
- 13) Motyvai, susiję su noru turėti tam tikrą privilegijų, materialinės naudos, geresnių sutarčių.

1.3 Sportinės veiklos įtaka asmenybės ugdymui (-si). Žmogus vystosi, bręsta visuomenėje, atlieka bendrą veiklą su kitais žmonėmis, bendrauja, t.y. tampa asmenybe – pažinimo subjektu. Žmogaus esmė atsiskleidžia darbe ir jo santykiuose su jį supančia aplinka. Tarpasmeniniai santykiai formuoja specifinius individų bruožus. (Meidus, 2005).

Sportininko asmenybei formuoti didžiulę įtaką turi visuomenė, teisingas ir kryptingas trenerių darbas. Didelio meistriškumo sportininkų pavyzdys rodo, kad tie sportininkai, kurie asmenybėmis tapo per sportą, stengiasi, kad būtų gerbiami ir pripažinti kaip specialistai. Trenerį ir sportininką sieja tie patys ryšiai. Šiandienos sportininkas turi būti geras savo rungties žinovas, susipažinęs su tomis mokslinėmis disciplinomis, kurios siejasi su sportu, privalo pats gebėti analizuoti psichologinius, taktinius sportinės kovos motyvus. Sportininko asmenybė ugdoma tikrai per darbą, mokslą. (Karoblis, 2005).

Sportinės rungtynės – tai atvira kova su konkrečiu varžovu laikantis griežtų taisyklių. Todėl sporte galima įgyti tokių savybių, kurias kitos veiklos sferas mažiau veikia. Sporto pratybų metu ugdomos įvairios individo fizinės savybės bei gebėjimai. Be to, pasiekiamas tam tikras fizinio parengtumo lygis, reikalingas norint dalyvauti sporto varžybose. Sportuojant reikia ne tik kantrybės treniruotis, bet ir iškęsti skausmą, nuovargį ir kitus nemalonius pojūčius. Logiška, kad sportuojant galima įgyti atkaklumo, pasiaukojimo, priprasti sunkiai dirbti, laikytis nustatytų reikalavimų, bendradarbiauti. (Martens, 1999). Sportas ugdo žmogaus savarankiškumą, o kaip teigia autoriai, savarankiškumas yra esminė asmenybės savybė, įgalinanti protingai pasirinkti veiklos ir bendravimo tikslus, priemones ir būdus, aktyviai ir produktyviai veikti (Bobrova, Mackevičius, Norkus, 2004).

Sportinis ugdymas asmenybę verčia mąstyti ir priimti sprendimus, nuolat skatina plėsti pažiūras į tikrovę remiantis mokslinė tiesa. Ugdo asmenybės išvalgumą sprendžiant problemas, nuolatos į tą patį reiškinių žvelgti iš skirtingų perspektyvų. Dalyvavimas varžybose, leidžia stebėti sportininkų poelgius ir juos analizuoti, vertinti. (Karoblis, 2003).

Svarbiausias žmogus, ugdantis sportininką kaip asmenybę per sportą yra treneris. Kaip teigia P. Karoblis (2003), trenerio veiklos pagrindas – visapusiškos asmenybės ugdymas, sportininko fizinės prigimties tobulinimas, sveikatos stiprinimas ir fizinių galių plėtojimas, grindžiamas pagarba sportininkui, humaniškuoju, diferencijuotu ir individualaus ugdymo principais. Sportininkui dera priminti, kad už tiesos sampratą atsako mokslas, gėrį – moralė, o grožį – menas. Visapusiškos sportininko asmenybės ugdymas – tai siekimas proto, jausmų, fizinės galios ir valios harmonijos.

Sportinio rengimo sėkmė ir varžybų rezultatai labai priklauso nuo individualių sportininko galimybių. Individualius sportininko ypatumus lemia įgimtos savybės, socialiniai ir psichologiniai veiksniai. Sportininko asmenybės aktyvumą skatinantys veiksniai yra:

- valia (siekiant tikslo);

- motyvai (kodėl jis tai nori daryti);
- intelektas (gebėjimas mokytis ir išmokti);
- emocijos (tiesioginis aplinkos reiškinių ir situacijų reikšmių išgyvenimas). (Karoblis, 2005).

Mokslininkai pabrėžia intelekto, valios ir emocijų sąveiką. Intelektinių igūdžių susidarymą lemia įgimtos ypatybės ir aplinkos veiksniai. Sportininkas per pratybas turi būti savarankiškas, aktyviai tobulinti judesių atlikimą ir kūrybiškai juos panaudoti per varžybas. Tam būtinos naujos teorinės žinios. Mokymo vyksme formuojasi pažiūros, didėja pažintinės galios (pastabumas, suvokimas, mąstymas, atmintis, vaizduotė), bręsta gabumai, intelektinės savybės ir vertybės. (Karoblis, 2003).

1.4 Humanistinio ugdymo tikslai. Žmogaus pripažinimas aukščiausia vertybe yra viso mokyklos ugdomojo darbo išeities taškas. Ugdytinis visų pirma turi išaugti žmogumi, todėl visa švietimo sistema turi būti humaniška. Mokykloje turi gyventi ir augti gyvas, sveikas vaikas, tobulinantis savo besiskleidžiančias dvasines ir fizines galimybes. Prie jo turi būti pritaikytas visas mokymo ir auklėjimo turinys bei metodai.

Mokykloje ir pedagogikos teorijoje humaniškumo principas yra svarbiausias.

Humaniškumas apima vaiko sveikatos stiprinimą, fizinio bei psichinio perkrovimo šalinimą, dėmesį kiekvienam ugdytiniui, mokyklos – antrųjų namų – saugų, globojamą klimata, intelektinės, darbinės ir kitos veiklos įdvasinimą, humanitarinės srities dalykų ir tikslųjų bei gamtos mokslų pusiausvyros nustatymą etinių pagrindų sistemai sudaryti. Pirmiausia būtini humaniški ugdytojų ir ugdytinių santykiai. Juos apibūdina tokie aspektai: pedagogo požiūris į auklėtinį, mokinio pažiūra į save, ugdytinio santykiai su aplinkiniais žmonėmis, pedagogo požiūris į save kaip į asmenybę. (J. Ambrukaitis ir kt., 2003)

Kiekvienas vaikas – sudėtinga asmenybė, su savo poreikiais, gabumais, unikaliomis savybėmis. Kiekvienas turi palankias sąlygas išreikšti savo individualybę, gabumų tobulėjimui. Todėl, anot J. Ambrukaičio ir kt. (2003), pedagogas pirmiausia pažysta mokinį, atsižvelgia į jo amžių, vidinį pasaulį. Ugdytojas gerbia vaiką, tiki geraisiais jo pradais, supranta ir pasitiki auklėtiniumi, pripažįsta jo lygiateisiškumą santykių sistemoje „žmogus – žmogus“. Pagarba derinama su reiklumu.

Ugdymas formuoja auklėtinio požiūrį į save. Jis yra dvejopas: apibendrintas supratimas apie save patį („AŠ“ vaizdas) ir daliniai savęs vertinimai. Gerbdamas vaiką, pedagogas tobulina jo santykius su pačiu savimi: ugdo savigarbą ir savimone, savarankiškumą ir savitvardą, moko būti šeimnininku, veikti ir atsakyti už savo poelgius, įveikti nepasitikėjimą ir savęs nuvertinimą, pratina įtvirtinti sėkmę ir t.t.

Vaikas tampa asmenybe bendraudamas su kitais žmonėmis. Kiekvienas santykių aspektas (norminis, pažinimo, emocijų ir įsitvirtinimo) specifiniu būdu turtina asmenybę. Pirmiausia pati mokykla turi būti humanistinė, o joje – korektiški, humaniški pedagogų ir auklėtinių santykiai.

Anot E. Gribačiausko (2002), mokyklos paskirtis – sudaryti sąlygas ugdytinui atpažinti, įsisąmoninti savo interesus bei galimybes ir juos realizuoti. Ugdytinis turi teisę klysti, bandyti, improvizuoti. Pedagogo vaidmuo ne vertinti ir bausti, bet domėtis vaiko veikla ir ją palaikyti. Iš humanistinės pakraipos pedagogo reikalaujama priimti vaiką tokį, koks jis yra, gebėti giliai įsijausti į jo būseną ir jį nuoširdžiai suprasti. Pasak V. Lepeškienės, mokyklos uždavinys – sudaryti sąlygas jaunam žmogui suvokti savo tikruosius troškimus bei sugebėjimus ir išmokyti išreikšti juos gyvenime. Žmogus turi išmokti būti autentiškas ir sąžiningas, jo kalba ir elgesys turi atspindėti jo tikruosius jausmus.

C. Rodžersas teigia (cituojama pagal Lepeškienę, 1996), kad mokyklos tikslas yra padėti jaunam žmogui tapti visiškai funkcionuojančia asmenybe, atskleisti jame glūdinčias vidines galimybes. Mokytojai į vaiką turi žiūrėti kaip į unikalų, nepakartojamą, todėl besąlygiškai vertingą. Taigi lavinimo tikslas peržengia tradicinį požiūrį apie dalykinių žinių suteikimo svarbą: mokant, kaip ir asmenybei tobulėjant, nesiekama kokio nors statiško galutinio rezultato, mokymasis yra labiau orientuotas į procesą, o ne į rezultatą.

1.5 A. Maslow motyvacijos teorija. Ji pagrįsta poreikių hierarchijos struktūra ir savirealizacija kaip asmenybės augimo mechanizmu. Jo poreikių hierarchijos pagrindą sudaro savo kilme daugiau biologiniai poreikiai, fiziologiniai poreikiai (alkis, troškulys, miegas ir kt.), saugumo poreikiai, meilės ir reikalingumo (kontaktų) poreikiai, pripažinimo (pagarbos, savigarbos) poreikiai ir aukštesnio lygio – augimo poreikiai – poreikis realizuoti save, poreikis žinoti ir suprasti bei estetiniai poreikiai, esantieji hierarchijos viršūnėje. Poreikių patenkinimą A. Maslow pasiūlė kaip svarbiausią principą, sąlygojantį visą asmenybės vystymąsi – tai yra tendencija naujiems aukštesnio lygio poreikiams atsirasti, kai žemesniojo lygio poreikiai pakankamai patenkinti; individo aukštesniojo lygio poreikių patenkinimas, nors ir netiesiogiai, priklauso nuo žemesniojo lygio poreikių patenkinimo. Tokiu būdu A. Maslow asmenybės vystymąsi aiškina augimo motyvacija.

Iš A. Maslow teorijos sektų – mokiniai tada norės sužinoti ir suprasti, jeigu jie patogiausiai jausis fiziniu požiūriu, jei bus psichologiškai saugūs, jausis esą reikalingi, jei bus pripažinti. Jeigu mokytojas atsakingas už tai, kas vyksta klasėje, jis pagal galimybes turi sudaryti sąlygas, kad žemesniojo lygio poreikiai būtų patenkinti (jų patenkinimas labai priklauso nuo kitų žmonių, o tenkindamas aukštesnius poreikius, individas veikia daugiau autonomiškai) ir žinoti, kaip jie patenkinami: jeigu vaikas namuose nėra mylimas arba jeigu jo nepriima bendraamžiai, jis bus mažiau linkęs mokytis, kadangi nebus patenkinti jo pagrindiniai poreikiai. Kita vertus, tie mokiniai,

kurie jaučia, kad yra mylimi, primami, jais žavimasi, bus daugiau linkę domėtis mokymusi, negu tie, kurie jaučiasi esą atstumti ir ignoruojami, klaidingai suprantami. Visi mokiniai bus labiau linkę mokytis emociškai saugioje aplinkoje, negu įtemptoje atmosferoje.

Savirealizacija anot A. Maslow, tai nepertraukiama aktualizacija potencijų, sugebėjimų ir talentų, tai savo misijos (arba pašaukimo, likimo, paskirties) įgyvendinimas, tai savo esmės atskleidimas, nepertraukiamas asmenybės vienybės, integracijos siekimas. Kartu A. Maslow pažymi, kad savęs realizacija, kaip jau įvykęs faktas, būdingas tik labai nedaugeliui žmonių. Mokykla turėtų būti ta vieta, kur augantis žmogus galėtų pabandyti surasti save, išsiaiškinti, ką jis mėgsta ir ko nori, kas jis yra ir kuo jis negalėtų būti. A. Maslow išskiria tokius vidinius ugdymo tikslus:

- padėti vaikui save identifikuoti, padėti suprasti, ko jis iš tikro nori, kokios yra jo charakterio ypatybės ir padėti pasirinkti tokį gyvenimo būdą, kuris jas išreiškia; mokytis būti autentišku, sąžiningu, įvertinant savo elgesį, kalba turi būti teisinga ir spontaniška jo vidinių jausmų išraiška;

- padėti atskleisti savo pašaukimą, savęs identifikavimas yra beveik sinonimas savo karjeros suradimui – mokymasis išgirsti savo vidinį balsą – kas tai yra, ką tu nori padaryti su savo gyvenimu, padėti vaikui pažvelgti į save, pažinti savo „aš“ ir tuo pagrindu sudaryti vertybių tinklą;

- išmokyti pajusti, kad gyvenimas yra vertingas; jeigu gyvenime nėra džiaugsmo, jis nebus vertingas;

- sudaryti sąlygas vaikui pajusti pasisekimo jausmą;

- sugebėti pamatyti, ar patenkinti pagrindiniai vaiko poreikiai: vaikas negalės savęs realizuoti, jeigu jo saugumo, priklausomumo, orumo, meilės ir pagarbos poreikiai nebus patenkinti ir, priešingai, vaikas nejaus nerimo, jeigu žinos, kad jis mylimas, kad reikalingas pasauliui, kad kiti jį gerbia ir jo nori;

- išmokyti teisingai pasirinkti: save realizuojantis asmuo siekia pagrindinių, galutinių vertybių; save realizuojančių asmenų veikla motyvuota vadinamųjų būties vertybių, šios vertybės yra tikros ir negali būti į nieką keičiamos.

A. Maslow savo pažiūras apibendrina eile teiginių. Kai kurie svarbesni iš jų, liečiančių ugdymą, būtų: kiekvienas individas turi savo vidinę prigimtį, kuri yra suformuota patyrimo, nesąmoningų minčių ir jausmų, bet nėra šių jėgų valdoma. Individai didelę dalį savo elgesio kontroliuoja. Vaikams gali būti leista pasirinkti daug ką, kas susijęs su jų asmenybės augimu. Tėvai ir mokytojai vaidina svarbų vaidmenį, patenkindami vaikų fiziologinius, saugumo, meilės, priklausomumo ir pagarbos poreikius, tačiau jie turėtų tik sudaryti vaikams palankias sąlygas, bet nebandyti formuoti jų asmenybių.

A. Maslow nuomone, kiekvienas vaikas turi savo vidinę prigimtį, kuri yra suformuota patyrimo, nesąmoningų minčių ir jausmų, bet nėra šių jėgų valdoma. Vaikui gali būti leista pasirinkti daug ką, kas susiję su jo asmenybės augimu. Suaugusieji, patenkindami vaiko fiziologinius, saugumo, meilės, priklausomumo ir pagarbos poreikius, turėtų tik sudaryti palankias sąlygas, kad vaikas pats tobulintų savo asmenybę. Humanistinės psichologijos kūrėją A. Maslow domino visų pirma psichologiškai brandus žmogus, gebantis realizuoti potencialias savo raidos galimybes – žmogiškąsias užuomazgas, jo „žmogiškumo didėjimas“, „visiško žmogiškumo siekimas“. Individas iš prigimties veržiasi plėtoti savo žmogiškąsias potencijas (kaip kad „gilė veržiasi būti ažuolu“, anot Maslow); tai pagrindinis raidos motyvas, žmogaus tikslas. Taigi asmenybės raida suprantama visų pirma kaip individo humanizacijos procesas. Ne taip kaip S. Freudas, raidos motyvais laikęs priešingų potraukių konfliktą, Maslow akcentavo siekimą patenkinti pagrindinius, bazinius žmogiškuosius poreikius, kurie yra susiję hierarchiškai ir evoliuciškai. Patenkinus vieną bazinį poreikį, sąmonė atsiveria kito, „aukštesnio“ poreikio dominavimui.. Realizuodamas save, nuveikdamas tai, ką gerą jis gali padaryti, asmuo kartu gauna vidinį atpildą – patiria malonių, džiaugsmingų, „viršūnės“ išgyvenimų. Paskutiniuose savo darbuose anksčiau išskirtus poreikius Maslow pavadino D srities (deficitiniais, trūkumus tenkinančiais) poreikiais, arba vertybėmis, ir papildė juos B srities (būties, egzistencijos prasmės paieškų) vertybėmis: galėjimu peržengti D srities poreikių ir kartu savo ribas (save transcuduoti) bei patirti kulminacinių potyrių; tuo Maslow priartėjo prie egzistencinės psichologijos. Be to, Maslow aiškiau apibrėžė bendrųjų (bendra žmogiškųjų) ir individualiųjų asmenybės savybių skirtumą: saviraiškos, ypač B srities, poreikių tenkinimas reiškia ne tik žmogaus kaip rūšies, bet ir kaip savito asmens (jo tikrosios savasties, identiškumo, autentiškumo ir unikalumo) potencijų realizavimą; šios savybės integruoja skirtingus asmenybės lygmenis į savitą visumą. Taigi nuo humanizacijos pereinama prie individualizacijos procesų asmenybės raidoje analizės (nors asmenybės ir individualybės sąvokos dar nėra aiškiai skiriamos). (Humanistinė psichologija, prieiga per internetą: <http://www.mokslai.lt/referatai/referatas/3064.html>)

1.6 Autoritarizmo fenomenas ugdyme. G. Merkys apie autoritarizmą ugdyme teigia: autoritarizmas tiesiog objektyviai užprogramuotas pačioje ugdymo sąveikoje, kur ugdytojui priskiria tam tikrus visuomenės deleguotus įgaliojimus perteikti ugdymo turinį, duoti didaktinius nurodymus, taikyti sankcijas už jų nevykdymą, o ugdytiniui priskiria tam tikrus vaidmenis paklusti, vykdyti nurodymus, įsisavinti kultūrą ir civilizacijos pasiekimus. Anot E. Gribačiausko (2002), ugdymo metu ir per švietimo sistemą visuomenė perteikia jaunajai kartai savo vertybes, tradicijas, požiūrius. Pastarieji dalykai tam tikra prasme yra riboti iš principo, kadangi atstovauja konkretų civilizacijos raidos etapą. Tai, kas šiandien mums atrodo normalu ar net pažangu, praėjus kelioms

dešimtims ar šimtmečiui, gali padvelkti konservatizmu ir reakcija ar tiesiog atgyvenusiu, neperspektyviu dalyku.

Švietimo ir kultūros istorija rodo, kad pagrindinės visuomenės vertybės, kurios paprastai tampa ugdymo turiniu, pateikiamu jaunajai kartai, anaipol ne visuomet būna demokratiškos ir pažangios. Autoritarinis ugdymo pobūdis ypač akivaizdus tampa totalitarinėse ar šiaip silpnos demokratijos visuomenėse. Tai nereiškia, kad dabartinė vakarietiškoji visuomenė, kurią mes linkę laikyti demokratiška ir humaniška, yra visiškai atpalaiduota nuo autoritarizmo santykių švietime ir ugdyme. Šiuolaikiniai sociologai yra parodę, kad neretai tokios institucijos kaip kariuomenė, policija, kalėjimai ir nepilnamečių perauklėjimo įstaigos taip pat netgi nestatutinės ir grynai pilietinės institucijos kaip antai ligoninės, internatai ir mokyklos yra autoritariškos institucijos.

Pripažįstant funkcionalų ugdymo turinio ir mokyklos valdingumo pradą, svarbu suvokti, jog egzistuoja principinė rizika mokyklai, ugdymui, švietimui sąmoningai (ar ne tyčia) tapti ydingus autoritarinius santykius reprodukuojančiomis institucijomis. Kai kurie šiuolaikiniai sociologai atvirai teigia, jog būtent mokykla ir švietimas yra tos institucijos, kurios reprodukuoja ir įtvirtina neteisingus, socialinius santykius bei netobulą socialinę tvarką.

Mokyklinis kurikulumas edukacinio autoritarizmo šaltiniu gali tapti ne tik dėl savo reakcingo turinio, bet taip pat dėl išpūstos, vaiko dvasinių ir somatinių galimybių neatitinkančios apimties ir kompleksiskumo. Ugdytinių apkrovimas didaktiniu krūviu, kurio apimtis ir sudėtingumas viršija dvasines ir fizines išgales veda prie pervargimo, žaloja dvasinę sveikatą, griauna mokymosi motyvą, užkerta galimybes mokytis nesikankinant, galiausiai riboja galimybes mokytis rezultatyviai. Visuomenė, pedagogai ir tėvai neretai susikuria utopinį asmenybės ir ugdytinio idealą, bet kuria kaina, nebūdami realių galimybių, nori jį autoritariškai įdiegti. Ugdytiniai, kurie į šį idealą lygiuotis nesugeba, nepajėgia, nesuspėja tokioje aplinkoje tarsi nurašomi, nuvertinami. Sistemai ir mokyklai ugdytinis geras tol, kol jis pajėgus, suspėja, dalyvauja ir skina pergales olimpiadose. Ypač kenčia ugdytiniai, kurie nepajėgia lygiuotis net ir į bendrąją grupės pasiekimų vidurkį. Jiems iškyla atskirties grėsmė. Švietimo ideologijoje ir politikoje neatsitiktinai diskutuojama apie dviejų priešybių – konkurencijos ir solidarumo santykį bendrojo lavinimo mokykloje.

Įvairūs tyrimai šalyje ir užsienyje liudija, jog mokyklinio amžiaus vaikų, besiskundžiančių psichopatiniais sutrikimais, nemiga, depresija, darbingumo sutrikimais, nerimu ir baime nuošimtis grėsmingai didėja. Vis daugiau vaikų ir paauglių ima reguliariai vartoti vaistus nuo skausmo ir nerimo. Vaikų fizinės dvasinės sveikatos sutrikimus, be abejo, lemia ekologija, ydinga mityba, hipodinamija ir kt., vis dėlto yra akivaizdu, jog nemenka atsakomybė čia tenka institucinio ugdymo aplinkos autoritarizmui – išpūstam ugdymo turiniui, maksimalistiniams reikalavimams,

nehumaniškam egzaminavimui ir sertifikavimui, solidarumo dvasios stokojančiai mokyklos kultūrai.

Ugdymo tikslai ir turinys taip pat mokyklos kaip organizacijos kultūra (tiksliau jos deficitas) yra ne vieninteliai autoritarizmo šaltiniai. Edukacinio autoritarizmo šaltiniu tampa ir atitinkamas švietimo politikos kryptingumas bei įstatyminė švietimo bazė, kuri iš esmės ir yra vienokios ar kitokios švietimo politikos įgyvendinimo instrumentas. Šioje situacijoje svarbu suvokti, jog edukacinio autoritarizmo šaltiniu potencialiai tampa ne tiek vienas ar kitas švietimo ideologijos, švietimo politikos ir švietimo teisės modelis, kiek disfunkcijos, kurias gali iššaukti ir paprastai iššaukia kuris nors konkreti švietimo politikos ir švietimo teisės praktika.

Autoritarizmas švietimo ir ugdymo sferoje gali kilti iš įvairių šaltinių, įgauti pačias įvairiausias formas, atviras ir latentines, pasireikšti įvairiuose lygmenyse makrosocialiniame lygmenyje ir makrosocialiniame (grupiniame ir individualios sąveikos lygmenyje). Edukacinis autoritarizmas gali reikštis ne tik vaikystės ir jaunystės amžiaus tarpsnyje, bet ir profesinio bei universitetinio ugdymo taip pat tęstinio kvalifikavimo, neformalaus švietimo ir socioedukacinio darbo su pagyvenusiais ir kitose srityse. Turint galvoje minėtą autoritarizmo šaltinių ir formų įvairovę, galima pagrįstai teigti, jog edukacinis autoritarizmas yra bet koks ugdytinio (taip pat kitų švietimo subjektų tėvų, pedagogų) psichosocialinės raidos ir ugdymosi galimybių taip pat pagrįstų edukacinių interesų, teisių bei laisvių ribojimas.

2. TYRIMO ORGANIZAVIMAS IR METODIKA

2.1 Metodologinis tyrimo pagrindimas

Atliekant tyrimą buvo remtasi A. Maslow motyvacijos teorija, humanisto C. Rogerso asmenybės teorija, kuri teigia (cituojama pagal Lepeškiene, 1996), kad kiekvieno individo galutinis tikslas, kurio jis siekia sąmoningai arba ne, - tapti pačiu savimi: „Man atrodo, kad galų gale kiekvienas žmogus klausia: „Kas aš iš tikrųjų esu? Kaip aš galiu pasiekti savo tikrąją savastį, glūdinčią po išoriniu elgesiu? Kaip aš galiu tapti savimi?“. C. Rogersas, kaip ir A. Maslow, tiki žmogaus integralumu ir jo vidinėmis galimybėmis. Žmogų augti skatina ir tam sąlygas sudaro besąlygiškos pagarbos nuostata, t.y. vertinantis, ne smerkiantis ar teisinantis, bet priimantis požiūris į jausmus, poreikius, norus, jo pasirinktas vertybes.

Taip pat buvo remtasi įvairiomis sportinės veiklos teorijomis, tai: K. Daviso ir J. Newstromo bihevioristinė teorija (motyvai apibrėžiami kaip vidiniai(asmenybės), o stimulai – kaip išoriniai (aplinkos) veiksniai); B. Kretti motyvacijos teorija (motyvacija priklauso nuo trijų veiksnių: motyvų susiformavimo laiko, motyvų išsąmoninimo lygio ir poreikių, susijusių su motyvais, rūšies); H. Murray motyvacijos teorija (motyvaciją lemia tokie poreikiai: pripažinimo, garbės troškimo, laimėjimų; poreikis garbingai kovoti, bendrauti, dominuoti, poreikis užsidirbti daug pinigų).

Siekta išsiaiškinti autoritarizmo apraiškas ugdyje, nustatyti būdingas savybes autoritariškam pedagogui. G. Merkys (1997), apie autoritarizmą ugdyje teigia: autoritarizmas tiesiog objektyviai užprogramuotas pačioje ugdymo sąveikoje, kur ugdytojui priskiria tam tikrus visuomenės deleguotus įgaliojimus perteikti ugdymo turinį, duoti didaktinius nurodymus, taikyti sankcijas už jų nevykdymą, o ugdytiniui priskiria tam tikrus vaidmenis paklusti, vykdyti nurodymus, įsisavinti kultūrą ir civilizacijos pasiekimus.

Pasak E. Gribačiausko (2002), autoritarišką pedagogą nuostatų lygmenyje tiesiogiai, o faktinės socialinio elgsenos lygmenyje tikimybiškai, charakterizuoja ši požymių taksonomija:

- nepamatuotas griežtumas ir ribojimas kaip ugdymo principas, nepatikus požiūris į mokinių savivaldos ir demokratijos plėtotę mokykloje;
- baimės ir nuolankumo lūkesčiais grįsta pedagogo autoriteto samprata;
- lygiaverčių partnerystės santykių vengimas su mokiniais;
- simpatijos fizinių bausmių taip pat nekorektiškų psichologinio poveikio priemonių (šaukimo, įžeidinėjimų ir kt.) taikymo ugdymo tikslais. Aišku pritariama ne tiek fizinėms

bausmėms mokykloje, kas šiandien laikoma kriminaliniu nusikaltimu, bet fizinių bausmių taikymui privačioje šeimos aplinkoje;

- neigiamas, santūrus, kritiškas požiūris į pokyčius, naujoves ir kaitą mokykloje. Psichologinis prisirišimas prie išbandytų ir žinomų veiklos būdų, instrukcijų. Improvizacijos vengimas;

- egzistuoja padidinta tikimybė, jog autoritariškas pedagogas išreikš simpatijas kai kurioms radikalioms ir fašistoidinėms politinėms pažiūroms. Pavyzdžiui, tai simpatijos mirties bausmei ir ilgalaikiam įkalinimui; noras atsiritoti nuo socialinių mažumų ir išstumti jas į socialinę atskirtį; etnocentrizmo ir ksenofobijos ir netgi antisemitizmo elementai; labai konservatyvus požiūris į moteris, į seksualumą; santūrus ar netgi neigiamas požiūris į socialinį diskursą; polinkis turėti charizmatinį lyderį ir kt.

2.2 Tyrimo metodai

1. Mokslinės literatūros analizė. Šiuo metodu buvo siekta išanalizuoti literatūros šaltinius, susijusius su nagrinėjama tema. Buvo nagrinėjama A. Maslow motyvacijos teorija, pasirinkta Pelletier ir kt anketa nustatyti jaunųjų sportininko motyvaciją sportui. Analizuojama K. Daviso ir J. Newstromo biheavioristinė teorija, B. Kretti, H. Murray, A. Punio motyvacijos teorijos. Aiškinamasi autoritarizmo apraiškos ugdyme, siekta nustatyti būdingas savybes autoritariškam pedagogui. Nutarta pagal E. Gribačiauską sudaryti anketą, trenerių edukacinių nuostatų nustatymui. Nagrinėjamas humanistinių – pedocentriinių vertybių taikymas ugdyme.

Tai padėjo išsikelti hipotezę, aptarti ir apibendrinti tyrimo rezultatus, išryškinti darbo aktualumą, problemą, suformuoti tikslus ir uždavinius, pasirinkti tyrimo objektą, tyrimo metodus, duomenų rinkimo ir apdorojimo analizės metodus, atlikti ir aptarti bei apibendrinti tyrimo rezultatus.

2. Anketinė apklausa. Tyrimui buvo naudojama (Pelletier ir kt., 1995) anketa (1 priedas), kuri buvo pateikiama jaunesiems, 12-18 metų amžiaus sportininkams, siekiant nustatyti jų motyvaciją sportui. Šią anketą sudaro 28 klausimai, į kuriuos atsakydami jaunesni sportininkai galėjo rinktis 7 balų skalėje. Klausimai pagal savo kryptingumą, suskirstomi į septynias subskales, 1 lentelėje galima matyti subskales ir joms priklausančius teiginius.

Sportinės motyvacijos skalės subskalės ir jose apibendrinti teiginiai.

Subskalė	Subskalėje apibendrinti teiginiai	Teiginio eilės nr. anketoje
Vidinė motyvacija – sužinoti	Sportuoti man įdomu, nes daugiau sužinau apie sportą, kuriuo užsiimu;	2
	sportuoti man įdomu, nes išmokstu naujų pratimų bei treniravimosi metodų;	4
	sportuoju todėl, kad patiriu malonumą, išmokdamas(-a) naujų pratimų, kurių iki tol nemokėjau;	23
	sportuoju, nes patiriu malonumą, atrasdamas(-a) naujus sportinių pratimų atlikimo būdus.	27
Vidinė motyvacija – siekti tobulumo	Sportuoju, nes jaučiu pasitenkinimą, atlikdamas(-a) naujus ir sudėtingus sporto pratimus;	8
	sportuoju, nes jaučiu malonumą, tobulindamas(-a) savo silpnąsias vietas;	12
	sportuoju, nes jaučiu pasitenkinimą, tobulindamas(-a) sportinius įgūdžius;	15
	jaučiu malonumą, išmokdamas(-a) naujų, sudėtingų pratimų.	20
Vidinė motyvacija – patirti	Sportuoti man malonu, nes galiu įgyti įdomios patirties bei patirti nuotykių;	1
	sportuoju dėl emocijų ir azarto, kuriuos patiriu įsitraukęs(-usi) į sportinę veiklą;	13
	sportuoju, nes taip galiu patirti aštrių pojūčių ir nuotykių;	18
	sportuoju, nes man patinka visiškai pasinerti į sportinę veiklą.	25
Išorinė motyvacija – indentifikuotis, susitapatinti	Sportuoju, nes manau, kad tai – vienas geriausių būdų susirasti draugų ir pabendrauti;	7
	sportuoju, nes tai yra vienas geriausių būdų ugdyti kitas asmenines savybes;	11
	sportuoju, nes sportas yra geras būdas išmokti daug dalykų, kurie galėtų būti naudingi kitose gyvenimo srityse (pavyzdžiui, santykiuose su kitais žmonėmis);	17

	sportuoju, nes tai – vienas geriausių būdų geriems santykiams su draugais palaikyti.	24
Išorinė motyvacija – nesąmoningai priimtas išorinis reguliavimas;	Sportuoju, nes norint būti geros formos, būtina sportuoti; kad gerai jausčiausi, privalau sportuoti; jausčiausi blogai, jei nerasčiau laiko sportui; sportuoju, nes privalau reguliariai sportuoti.	9 14 21 26
Išorinė motyvacija – tiesioginis išorinis reguliavimas	Sportuoju todėl, kad draugai ir kiti žmonės už tai mane gerbia ir vertina; sportuoju, nes būti sportininku(-e) yra prestižas; sportuoju, nes mane supantys žmonės (draugai, pažystami, tėvai) mano, jog svarbu būti geros fizinės formos ir nepriekaištingai atrodyti; sportuoju, nes noriu parodyti kitiems, koks(-ia) esu geras(-a) sportininkas(-ė).	6 10 16 22
Nemotyvuotumas (išorinių ir vidinių motyvų nebūvimas)	Visada žinojau, kodėl sportuoju, bet dabar abejoju, ar turėčiau ir toliau sportuoti; nežinau, kodėl sportuoju: atrodo, kad man ne labai sekasi; nebežinau, kodėl sportuoju: manau, kad mano vieta ne sporte; dažnai savęs klausiu, kodėl sportuoju, juk nerealizavau tikslų, kurių siekiu.	3 5 19 28

Treneriams buvo pateikiama 22 klausimų anketa (2 priedas), siekiant išsiaiškinti jų edukacines nuostatas. Atsakant į anketos klausimus, treneriai galėjo pasirinkti iš dviejų variantų, sutikdami arba nesutikdami su anketos teiginiu. Pagal atsakymus į anketos teiginius ir susidarytos nuomonės po asmeninio bendravimo su kiekvienu treneriu, jie buvo suskirstyti į tris grupes: mažiausiai linkę į autoritariškumą (M-1, M-2 treneriai), vidutiniškai linkę į autoritariškumą (V-1, V-2 treneriai) ir daugiausiai linkę į autoritariškumą (D-1, D-2 treneriai). Dėl tyrimo etikos, trenerių vardas ir pavardė nenurodomi, kiekvienam parinktas kodinis pavadinimas, nurodantis pagal raidę grupę ir pagal skaičių, jo eilės numerį grupėje.

Taip pat buvo pateikta 5 klausimų anketa (3 priedas), norint išsiaiškinti sportuojančių vaikų motyvus varžyboms. Atsakydami į klausimus, vaikai galėjo rinktis iš dviejų variantų, apibraukti atsakymą „Taip“ arba atsakymą „Ne“. 2 lentelėje pateikiami duomenys apie tai, kiek sportuojančių vaikų apibraukė atsakymą „Taip“

Tiriamųjų duomenys apie dalyvavimą sportinėse varžybose.

Teiginys, klausimas	Treneris					
	M-1	M-2	V-1	V-2	D-1	D-2
Ar esi dalyvavęs(-usi) varžybose?	100%	100%	92,85%	100%	100%	71,42%
Jei esi dalyvavęs(-usi), ar patiko (patinka) jose dalyvauti?	100%	100%	92,85%	100%	100%	71,42%
Jei neteko dalyvauti varžybose, ar norėtum jose dalyvauti?	10%	33,33%	71,42%	100%	0%	57,14%
Jei dalyvauji varžybose, ar galėtum pasakyti, jog esi patenkintas(-a) savo sportiniais rezultatais?	50%	33,33%	100%	80%	46,66%	28,57%
Ar norėtum, kad tavo sportiniai rezultatai būtų geresni?	90%	100%	100%	100%	100%	85,71%

Treneriams buvo pateikiama 22 klausimų anketa (3 priedas), siekiant išsiaiškinti jų edukacines nuostatas. Atsakant į anketos klausimus, treneriai galėjo pasirinkti iš dviejų variantų, sutikdami arba nesutikdami su anketos teiginiu.

3. Matematinė statistika. Buvo skaičiuojami atsakymų į anketų klausimus įverčiu aritmetiniai vidurkiai, procentai. Skaičiavimai atlikti MS Exel programine įranga

2.3 Tyrimo organizavimas

Tyrimas buvo organizuojamas trimis etapais. **Pirmajame etape** buvo analizuojama mokslinė literatūra, formuluojamos, tikslinamos tema ir tyrimo hipotezė, konkretnami tyrimo uždaviniai, pasirenkami tyrimo metodai. **Antrajame etape** buvo sudaryta tyrimo anketa, kuri buvo naudojama trenerių apklausai. Vykdoma trenerių ir jų auklėtinių apklausa, siekiant įgyvendinti išsikeltus tyrimo uždavinius. Tyrimo metu, klausimai buvo pateikiami kiekvienam tiriamajam atskirai, sukurta draugiška ir saugi atmosfera, kad būtų mažesnis susikaustymas ir kiekvienas galėtų išreikšti savo asmeninę nuomonę. Su kiekvienu treneriu buvo bendraujama asmeniškai, siekiant nustatyti jų požiūrį ne tik iš anketų rezultatų, bet ir iš pokalbio, kad būtų kuo tiksliau nustatytas jų polinkis į autoritariškumą.

Tyrimė dalyvavo jaunieji krepšininkai, lengvaatlečiai, imtynininkai ir jų treneriai. Tyrimė buvo apklausta Šiaulių, Kuršėnų, Raseinių jaunieji sportininkai ir treneriai. Apklausoje išviso dalyvavo 134 sportininkai ir 6 treneriai.

Toliau lentelėse galima matyti duomenis apie tiriamuosius.

3 lentelė

Jaunųjų sportininkų, dalyvavusių tyrimė, duomenys

Treneris	Sporto šaka	Apklaustų sportininkų skaičius	Sportininkų amžiaus vidurkis	Pratybų lankymo per savaitę kartų vidurkis	Lankomų metų vidurkis
M-1	Krepšinis	20	17,00	4,20	7,60
M-2	Lengvoji atletika	12	14,50	3,20	1,83
V-1	Imtynės	28	15,36	4,57	4,38
V-2	Lengvoji atletika	30	14,33	3,27	2,73
D-1	Krepšinis	30	14,93	4,93	5,07
D-2	Lengvoji atletika	14	13,86	4,00	2,29

4. lentelė. Trenerių, dalyvavusių tyrimė, duomenys.

Treneris	Amžius	Stažas dirbant treneriu – sporto mokytoju	Pritarimas autoritariniams anketos teiginiams	Kvalifikacinė kategorija
M-1	45	23	27,27%	Lietuvos sporto treneris (treneris metodininkas)
M-2	24	10	31,81%	Sporto treneris (treneris)
V-1	46	24	40,90%	Nacionalinis sporto treneris (treneris metodininkas)
V-2	30	8	49,90%	Sporto treneris (treneris)
D-1	32	10	54,54%	Sporto treneris (treneris)
D-2	52	27	54,54%	Lietuvos sporto treneris (treneris metodininkas)

Trečiajame tyrimo etape buvo analizuojami gauti rezultatai, daromos lentelės, paveikslai, formuluojamos išvados.

3. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS

Motyvacija – elgesio, veiksmų, veiklos skatinimo vyksmas, kurį sukelia įvairūs motyvai, tai psichofiziologinis vyksmas, reguliuojantis asmenybės veiklą ir santykius su aplinka motyvų kaitos pagrindu. (Gabler, 1994)

Motyvai – veiklos stimulus, susijęs su individo poreikių tenkinimu: individo aktyvumą skatinantys ir jo veiklos kryptį lemiantys aplinkos arba vidaus veiksniai; individo veiksmų ir poelgių pasirinkimo priežastys, kurias suvokia pats individas. (Psichologijos žodynas, 1993)

Veiklos priežastys, susijusios su subjektyviu poreikių patenkinimu, vadinamos motyvais. (Psichologija studentui, 1996)

Paveiksluose ir lentelėse pateikiami duomenys apie kiekvienos subskalės motyvų raišką kiekvieno trenerio auklėtinių atskirai. Šių duomenų analizė, leis pamatyti, kokie motyvai, apklausoje dalyvavusių vaikų, yra ryškiausi sportinei veiklai, kokios ryškiausios nemotyvuotumo priežastys, kurių sporto šakų atstovai yra motyvuotesni. Ir svarbiausias klausimas, ar yra sąsajų tarp vaikų motyvacijos ir trenerių edukacinių nuostatų.

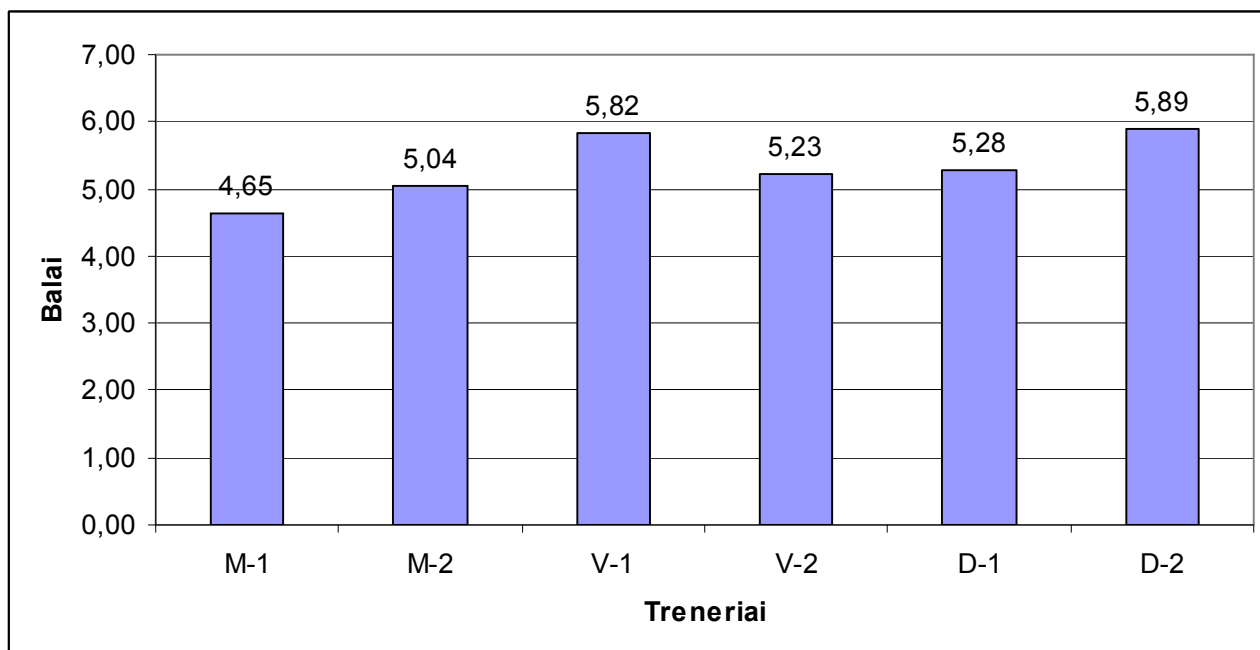
Yra išskiriamos dvi motyvacijos rūšys: vidinė ir išorinė. **Vidinė motyvacija** – savęs skatinimas. Sportininkas treniruojasi, dalyvauja varžybose, savo malonumui. **Išorinė motyvacija** – skatinimas iš išorės. Tai pinigai, prizai, pagyrimai, visuomenės pripažinimas. Manoma, kad kuo daugiau vidinių ir išorinių skatinimo šaltinių, tuo geriau.

Iš rezultatų analizės, pamatysime, kuri motyvacijos rūšis labiau įtakoja apklausoje dalyvavusius jaunuosius sportininkus, kurio trenerio sportininkai labiau jaučia vienokius ar kitokius motyvacijos skatinimo šaltinius, kurio trenerio vaikai yra patys nemotyvuočiausi sportinei veiklai, kas gali lemti to priežastis.

3.1 Jaunųjų sportininkų vidinės motyvacijos sportinei veiklai raiška

Jaunųjų sportininkų vidinės motyvacijos – sužinoti motyvų raiška. Analizuodami pirmojo paveikslo duomenis, matome, kad subskalės *vidinė motyvacija – sužinoti*, aukščiausi įvertinimai yra V-1 ir D-1 trenerio jaunųjų sportininkų grupių. Tuo tarpu žemiausi įvertinimai yra M-1 ir M-2 trenerio vaikų. Iš šių rezultatų galima teigti, kad labiausiai trokštantys sužinoti apie sportą ir konkrečiai jų sporto šaką, kurios veikloje dalyvauja, yra V-1 ir D-2 trenerio auklėtiniai, o mažiausiai besidomintys yra M-1 ir M-2 trenerio jaunieji sportininkai.

Aukščiausi įvertinimai yra vaikų, kurie sportuoja imtynes ir lengvąją atletiką, o žemiausi taip pat vienos lengvosios atletikos grupės ir vienos krepšinio grupės. Tad galėtumėm teigti, jog daugiausiai besidomintys sportu ir savo sporto šaka yra lengvaatlečiai ir imtynininkai, tačiau kita jaunųjų lengvaatlečių grupė patenka tarp mažiausiai besidominčių sportine veikla respondentų. Tą pati būtų galima pasakyti ir apie krepšininkus, kurių viena grupė patenka tarp mažiausiai besidominčių, o kitą galima priskirti prie vidutiniškai besidominčių sportu ir savo sporto šaka sportininkų.

1. pav. Pas skirtingus trenerius sportuojančių jaunųjų sportininkų *vidinės motyvacijos - sužinoti* motyvų raiška (subskalės „vidinė motyvacija – sužinoti“ teiginiai: sportuoti man įdomu, nes daugiau sužinau apie sportą, kuriuo užsiimu; sportuoti man įdomu, nes išmokstu naujų pratimų bei treniravimosi metodų; sportuoju todėl, kad patiriu malonumą, išmokdamas(-a) naujų pratimų, kurių iki tol nemokėjau; sportuoju, nes patiriu malonumą, atrasdamas(-a) naujus sportinių pratimų atlikimo būdus.)

Šie duomenys rodo ir leidžia teigti, kad vaikų domėjimasis ir noras sužinoti daugiau apie sportą, nepriklauso nuo pasirinktos sporto šakos. Todėl ieškodami priežasčių, nuo ko tai galėtų priklausyti, galime panagrinėti, kokioms trenerių grupėms, pagal mūsų suskirstymą, priklauso aukščiausi ir žemiausi rezultatai. Matome, jog aukščiausi rezultatai priklauso tų trenerių grupėms, kurie yra labiau linkę į autoritariškumą (V-1, D-1 treneriai), o žemiausi – mažiausiai linkusiems treneriams (M-1, M-2).

Todėl pažiūrėjus į vaikų atsakymų rezultatus ir trenerių suskirstymą į grupes, galėtume teigti, kad iš dalies, sportininkų noras sužinoti ir domėtis sportine veikla, priklauso nuo trenerių edukacinių nuostatų. Matome, kad kuo treneriai mažiau yra pritariantys autoritariškumui, tuo ir vaikų motyvuotumas šioje subskalėje yra mažesnis, o kuo treneriai labiau linkę į autoritariškumą,

tuo ir sportininkų motyvuotumas yra didesnis. Todėl galime daryti prielaidą, kad treneris, kuris yra labiau linkęs į autoritariškumą, sugeba labiau skatinti *vidinę motyvaciją – sužinoti*, nei treneris, labiau linkęs į humanistinį ugdymą.

Toliau 5 lentelėje, galime matyti šios subskalės, kiekvieno teiginio atskirai, balų įverčius. Pagal tai galime pažiūrėti, kaip šiuos teiginius įvertino kiekviena grupė ir patikrinti, kaip kinta rezultatai, analizuojant, kiekvieną subskalės motyvą atskirai.

5 lentelė

Vidinės motyvacijos - sužinoti vidutiniai įverčiai.

Anketos teiginiai	Treneris					
	M-1	M-2	V-1	V-2	D-1	D-2
Sportuoti man įdomu, nes daugiau sužinau apie sportą, kuriuo užsiimu.	5,40± 1,26	5,17± 0,41	5,79± 2,01	5,60± 1,96	5,47± 1,55	5,86± 1,68
Sportuoti man įdomu, nes išmokstu naujų pratimų bei treniravimosi metodų.	5,60± 0,70	5,17± 1,17	6,29± 1,64	5,93± 1,83	5,13± 1,46	6,43± 1,13
Sportuoju todėl, kad patiriu malonumą, išmokdamas(-a) naujų pratimų, kurių iki tol nemokėjau.	4,00± 1,15	5,50± 1,05	5,79± 2,01	4,80± 2,18	5,13± 1,88	5,71± 2,21
Sportuoju, nes patiriu malonumą, atrasdamas(-a) naujus sportinių pratimų atlikimo būdus.	3,60± 1,71	4,33± 1,03	5,43± 2,17	4,60± 2,03	5,40± 1,72	5,57± 1,62

Matome, kad pirmojo teiginio „*sportuoti man įdomu, nes daugiau sužinau apie sportą, kuriuo užsiimu*“ aukščiausi įvertinimai yra trenerio D-2 ir trenerio V-1 auklėtinių. Žemiausi M-1 trenerio ir M-2 trenerio, kaip ir bendrame šios subskalės teiginių įvertinime, tačiau aptariamojo teiginio balų įverčių vidurkių skirtumai tarp sportininkų grupių nėra ryškūs. Tad galime teigti, kad visų trenerių auklėtinių noras sužinoti ir domėjimasis savo sporto šaka yra beveik vienodas ir šis teiginys nėra esminis, kuris lemtų subskalės - sužinoti rezultatus, lemiančius ryškesnę motyvaciją sportininkų, kurių treneriai yra labiau linkę į autoritarizmą.

Tuo tarpu sekančio motyvo „*sportuoti man įdomu, nes išmokstu naujų pratimų bei treniravimosi metodų*“ balų įverčių vidurkių skirtumai tarp sportininkų grupių yra didesni. Aukščiausi įvertinimai yra trenerio D-2 auklėtinių grupės, o žemiausi – D-1 trenerio auklėtinių. Tarp jų yra 1,30 balo skirtumas. Tačiau turėtume pastebėti, kad šio teiginio įvertinimai yra gan aukšti, nes žemiausias balų įverčių vidurkis yra 5,13 balo, o aukščiausias – 6,43 balo. Todėl galime manyti, kad esant tokiam aukštam šio teiginio įvertinimui, apklaustiesiems sportininkams šis motyvas yra vienas iš labiausiai skatinančių juos sportinei veiklai.

Jų motyvacijos lygio skirtumas, tarp žemiausio ir aukščiausio įvertinimo, yra ryškesnis, nei kad buvo vertinant pirmąjį teiginį. Todėl šis motyvas labiau įtakoja bendrus subskalės rezultatus, bei lemia aukštesnę jaunųjų sportininkų motyvaciją.

Prisiminus subskalės bendrus rezultatus ir tai, kokia išvada buvo padaryta, tai šis teiginys ją patvirtina tik iš dalies, nes žemiausi ir aukščiausi grupių įvertinimai yra pasiskirstę tarp tų trenerių, kurie yra daugiausiai linkę į autoritarines nuostatas. Kiti rezultatai taip pat nepatvirtina padarytos prielaidos, nes trenerių grupėms, pagal mūsų suskirstymą, tenka įvairūs rezultatai. Tad galime prieiti išvados, jog sportuojančių vaikų motyvacija sužinoti apie sportą, naujus fizinius pratimus, nepriklauso nuo trenerių edukacinių nuostatų.

Vertindami trečiąjį šios subskalės teiginį, turime pastebėti, jog įverčių vidurkiai yra žemesni, nei kad pirmųjų dviejų, todėl šis motyvas yra mažiau motyvuojantis jaunuosius sportininkus ir labiau lemia žemesnę *vidinę motyvaciją – sužinoti*. Šio teiginio rezultatai yra panašūs į visos subskalės - sužinoti rezultatus. Žemiausi balų įverčiai yra M-1 trenerio grupės, kaip ir visos subskalės, o aukščiausi – V-1 ir D-2 trenerio auklėtinių, ką galime pamatyti ir bendruose rezultatuose. Tad galime teigti, kad šis teiginys, kol kas, labiausiai turi įtakos bendriems subskalės rezultatams.

Panašius rezultatus galime matyti ir ties paskutiniu teiginiu, pažvelgę į 5 lentelę. Čia žemiausi balų įverčiai (3,60 balo) yra M-1 trenerio jaunųjų sportininkų, o aukščiausi – V-1 (5,43 balo) ir D-2 (5,57 balo) trenerio grupių, kaip ir prieš tai buvusio teiginio. Turėtume dar pastebėti, kad aukštesni rezultatai yra tų sportininkų grupių, kurių treneriai yra vidutiniškai arba daugiausiai linkę į autoritarines nuostatas.

Apibendrinus visų teiginių rezultatus, galime teigti, kad daugiausiai įtakos bendrai subskalės - sužinoti prastesnei motyvų raiškai turi paskutiniai du šios subskalės teiginiai, o geresnius rezultatus tų sportininkų grupių, kurių treneriai yra labiau linkę į autoritariškumą, lemia pirmasis ir ketvirtasis subskalės motyvai. Tad ir bendriems subskalės duomenims, kurie rodo geresnę motyvaciją sportininkų, kurių treneriai yra labiau autoritariški, lemia šie motyvai. Galime teigti, kad šioje subskalėje labiau motyvuoti yra būtent tokių sporto pedagogų auklėtiniai, nes kaip pačius svarbiausius motyvus šios subskalės jauniems sportininkams galime įvardyti pirmąjį ir antrąjį teiginį ir tarp šių teiginių rezultatų, nepaisant kelių išimčių, dominuoja labiau į autoritarizmą linkusių trenerių sportininkų grupių rezultatai.

Jaunųjų sportininkų vidinės motyvacijos - siekti tobulumo motyvų raiška. Analizuodami šios subskalės rezultatus, pateiktus antrajame paveiksle matome, kad aukščiausi įvertinimai, gan

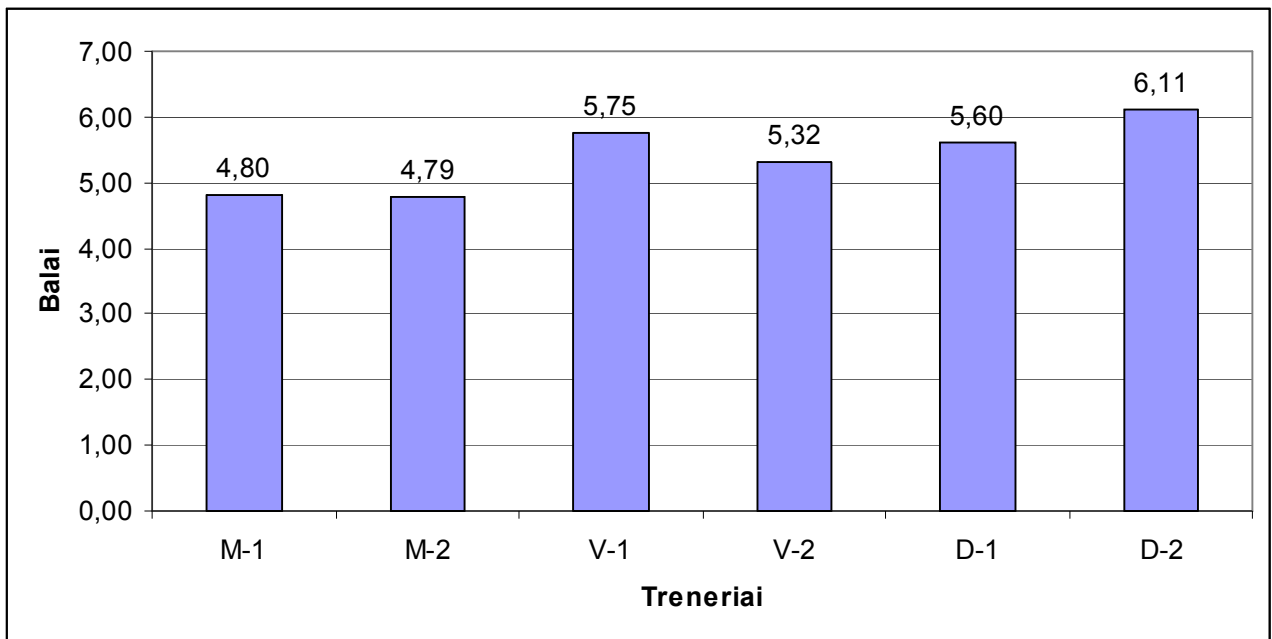
aukštu rezultatu (6,11 balo), yra D-2 trenerio auklėtinių. Taip pat aukšti yra D-1 (5,60 balo) ir V-1 (5,75 balo) sporto pedagogų grupių rezultatai. Žemiausi įvertinimai, kaip ir prieš tai buvusioje subskalėje, yra M-1 (4,80 balo) ir M-2 (4,79 balo) trenerio auklėtinių. Tad galime teigti, kad šių trenerių ugdomų vaikų motyvacija išlieka panaši, kaip ir aptartoje subskalėje (sužinoti), ir jų motyvai sportui abejojose subskalėse yra panašūs.

Šios subskalės motyvų raiška rodo tuos pačius rezultatus, kokius matėme jau anksčiau aptartos subskalės duomenų analizėje: aukštesni įverčių vidurkiai yra tų sportininkų, kurių treneriai yra vidutiniškai arba daugiausiai linkę į autoritariškumą, o žemesni yra tų, kurių treneriai yra mažiausiai linkę į autoritarines nuostatas. Tad aptardami subskalės *vidinė motyvacija – siekti tobulumo* rezultatus, būtų galima padaryti lygiai tokią pat išvadą, kaip ir buvo padaryta, aptariant subskalę - sužinoti: vaikai yra labiau motyvuoti tie, kurių trenerių polinkis į autoritariškumą yra didesnis.

Tai leidžia manyti, kad sporto pedagogas, norėdamas auklėtinius sudominti sportu, kad jie labiau siektų sužinoti apie savo sporto šaką, kad labiau būtų motyvuoti tobulintis sporte, turėtų būti labiau linkęs į autoritariškumą, griežtesnis, reiklesnis, tačiau neperžengti trenerio etikos normų ir netapti sportininkų priešu. G. Merkys (1997), apie autoritarizmą ugdyme teigia: autoritarizmas tiesiog objektyviai užprogramuotas pačioje ugdymo sąveikoje, kur ugdytojui priskiria tam tikrus visuomenės deleguotus įgaliojimus perteikti ugdymo turinį, duoti didaktinius nurodymus, taikyti sankcijas už jų nevykdymą, o ugdytiniui priskiria tam tikrus vaidmenis paklusti, vykdyti nurodymus, įsisavinti kultūrą ir civilizacijos pasiekimus. Pasak K. Miškinio (2006), treneris, norėdamas stiprinti vidinę motyvaciją, turi:

- sudaryti sąlygas kuo dažniau patirti sėkmę;
- taikyti žodinius ir ne žodinius (neverbalinius) pagyrimus;
- keisti pratimų turinį ir seką; retiruoti monotoniškumą;
- ypač skatinti netikėtai, kai sportininkas to nesitiki.

Tačiau ar taip yra iš tikrųjų, kad tie treneriai, kurie yra labiau linkę į autoritariškumą, pasižymi didesniu sugebėjimu skiepyti vidinę motyvaciją ir labiau sugeba treniruotėse naudotis paminėtais K. Miškinio vidinės motyvacijos stiprinimo būdais, ar ir tie, kurie yra mažiau linkę į autoritariškumą, galime sužinoti, pažiūrėję ir aptarę kiekvieną subskalių teiginį atskirai. Aptardami 6 lentelės duomenis, galėsime paneigti arba pritarti suformuotai išvadai.

2. pav. Pas skirtingus trenerius sportuojančių jaunųjų sportininkų vidinės motyvacijos - siekti tobulumo motyvų raiška (subskalės „vidinė motyvacija – siekti tobulumo“ teiginiai: sportuoju, nes jaučiu pasitenkinimą, atlikdamas(-a) naujus ir sudėtingus sporto pratimus; sportuoju, nes jaučiu malonumą, tobulindamas(-a) savo silpnąsias vietas; sportuoju, nes jaučiu pasitenkinimą, tobulindamas(-a) sportinius įgūdžius; jaučiu malonumą, išmokdamas(-a) naujų, sudėtingų pratimų.)

Iš lentelės duomenų matyti, kad pirmąjį šios subskalės teiginį „sportuoju, nes jaučiu pasitenkinimą, atlikdamas(-a) naujus ir sudėtingus sporto pratimus“ aukščiausiais balais įvertino D-2 trenerio auklėtiniai. Žemiausiais – M-1 trenerio sportininkų grupė. Tad šis teiginys atspindi bendrus subskalės rezultatus ir matome ryškesnę tų sportuojančių jaunuolių motyvaciją, kurių treneriai yra labiau linkę į autoritarines nuostatas.

6 lentelė

Vidinės motyvacijos - siekti tobulumo vidutiniai įverčiai.

Anketos teiginiai	Treneris					
	M-1	M-2	V-1	V-2	D-1	D-2
Sportuoju, nes jaučiu pasitenkinimą, atlikdamas(-a) naujus ir sudėtingus sporto pratimus.	4,20± 1,62	4,83± 0,75	5,54± 1,81	5,07± 1,73	5,47± 1,36	6,29± 1,25
Sportuoju, nes jaučiu malonumą, tobulindamas(-a) savo silpnąsias vietas.	5,40± 0,52	5,17± 0,98	5,93± 1,49	5,93± 1,87	5,60± 1,12	6,43± 1,51
Sportuoju, nes jaučiu pasitenkinimą, tobulindamas(-a) sportinius įgūdžius.	5,70± 0,82	4,67± 0,82	5,79± 1,37	6,00± 1,89	5,80± 1,42	6,14± 1,21
Jaučiu malonumą, išmokdamas(-a) naujų, sudėtingų pratimų.	3,90± 1,73	4,50± 1,05	5,64± 2,13	4,47± 2,42	5,53± 1,88	5,57± 1,99

Turėtume pastebėti, kad šio teiginio aukščiausias įvertinimas (6,29 balo) yra aukštesnis už visos subskalės aukščiausių balų vidurkį, kuris siekia 6,11 balo. Tai rodo labai ryšką šio motyvo svarbą jauniems sportininkams, sportuojantiems D-2 trenerio grupėje. Tad galėtume prieiti išvados, kad šis treneris, savo treniruotėse dažnai naudoja naujus, vaikams sudėtingus pratimus, taip pajvairindamas treniruočių procesą, bei motyvuodamas jaunuosius sportininkus sportinė veiklai, kuri jiems teikia malonumą. Tuo tarpu treneris M-1, kurio auklėtiniai šį teiginį įvertino 4,20 balo, sporto pratybose, tikriausiai naudoja mažiau tokių pratimų, arba ne taip sugeba jais sudominti ir motyvuoti vaikus, todėl jie jaučia mažesnę motyvaciją sportui, tokio motyvo išraiška.

Panašius rezultatus galime matyti ir ties antruoju, šios subskalės teiginiu. Aukščiausias balas yra D-2 sporto pedagogo grupės auklėtinių, o žemiausias, skirtingai, nei kad pirmojo teiginio, M-2 trenerio. Tačiau ir trenerio M-1 grupės sportininkų įvertinimą galime priskirti prie žemesniųjų įvertinimų, nors šis teiginys nėra įvertintas tokiu žemu balu, kaip buvo prieš tai aptartojo teiginio įvertinimų rezultatuose. Tad šio teiginio įvertinimų rezultatai vėl gi patvirtina tą pačią tendenciją.

Išanalizavę teiginio „*sportuoju, nes jaučiu malonumą, tobulindamas(-a) savo silpnąsias vietas*“ įvertinimų vidutinius įverčius, galėtume teigti, kad treneris D-2, daugiausiai iš visų sporto pedagogų skiria dėmesio silpnosioms vaikų savybėms, arba labiau moka sportininkams išaiškinti, kokios yra jų silpnosios vietos ir kaip jas reiktų tobulinti, bei tam juos motyvuoti. Treneriai, kurių grupės šį teiginį įvertino žemiausiais balais, tikriausiai mažiau dėmesio skiria tokių savybių tobulinimui. Tačiau negalėtume teigti, kad jų dėmesys silpnosioms sportininkų vietoms yra per mažas, kadangi M-1 trenerio sportininkai teiginį įvertino 5,40 balo, o M-2 trenerio 5,17 balo iš 7 galimų balų, tad matome kad tai gan aukšti balų vidurkiai. Galėtumėm teigti, kad toks trenerių dėmesys silpnosioms sportininkų vietoms rodo tai, kad jie jaučiasi gan silpni, turintys daug silpnų vietų, arba tai, kad treneriai dažnai akcentuoja būtent tokias sportuojančių vaikų savybes.

Nors tiksliai negalime pasakyti, koks trenerių dėmesys yra tokioms sportininkų savybėms sportiniame rengime, tačiau galime teigti, kad sportininkai sportą sieja su galimybe tobulinti savo silpnąsias vietas, bei šis motyvas jiems yra vienas iš svarbiausių.

Teiginio „*sportuoju, nes jaučiu pasitenkinimą, tobulindamas(-a) sportinius įgūdžius*“ aukščiausias balų vidurkis vėl gi yra D-2 trenerio sportininkų, o žemiausias M-1 sporto pedagogo vaikų. Nors tarp aukščiausio ir žemiausio įvertinimų yra gan ryškus skirtumas (1,47 balo), bet tarp kitų įvertinimų nėra tokio ryškaus ir visi yra gan lygūs. Taip pat visi įvertinimai yra gan aukšti, kas rodo didelį sportuojančių vaikų norą tobulinti savo sportinius įgūdžius ir ryškų šio motyvo reikšmingumą bendrai *vidinei motyvacijai - siekti tobulumo*.

Taip pat turime paminėti, kad šis motyvas tik iš dalies patvirtina iki šiol buvusią tendenciją – negalime pasakyti, kad motyvuotesni yra tik labiau linkusių į autoritariškumą sporto pedagogų auklėtiniai.

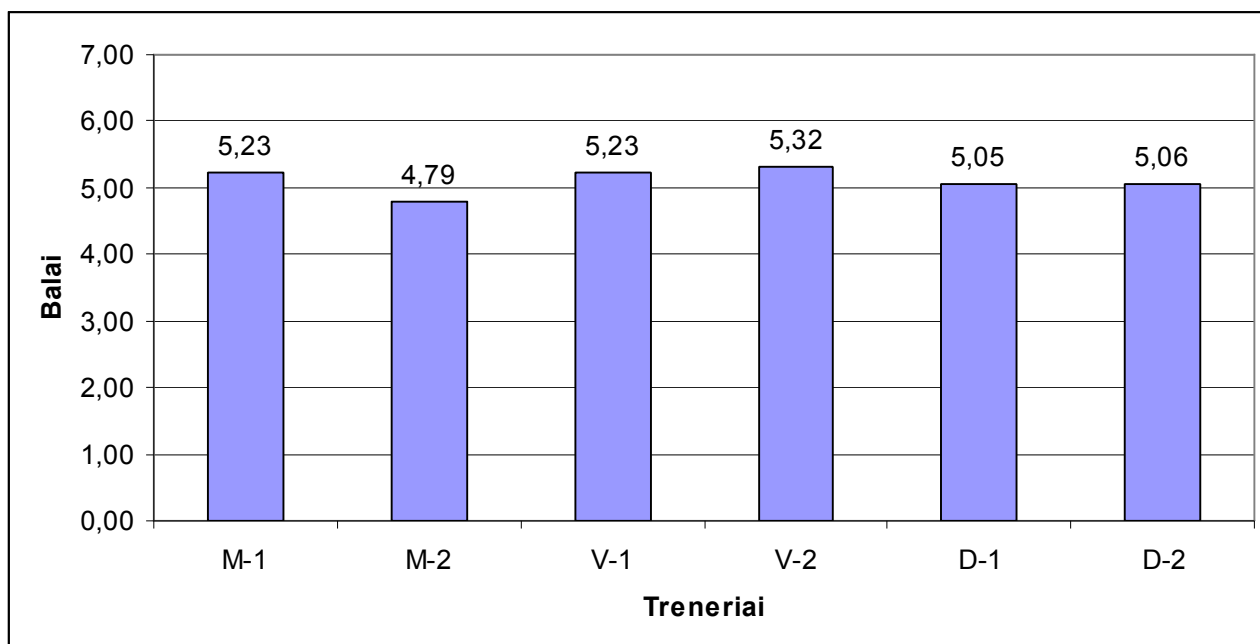
Paskutinio šios subskalės teiginio vidutiniai įverčiai yra žemiausi iš visų teiginių, todėl galime manyti, kad teiginys „*jaučiu malonumą, išmokdamas(-a) naujų, sudėtingų pratimų*“ labiausiai nulemia visos subskalės žemesnius rezultatus. Taip pat tai rodo, kad vaikai mažai patiria malonumo sporto pratybose, išmokdami naujų sudėtingų sporto pratimų. Gal taip yra dėl to, kad sporto pedagogai ne iki galo išmokina vaikus šių pratimų ir jie jų nesugeba pritaikyti sportinėje veikloje, o gal dėl to, kad nėra daug dėmesio skiriama tokiems pratimams, arba vaikų sudėtingo pratimo suvokimas skiriasi nuo trenerių suvokimo.

Apibendrinant visos subskalės teiginių rezultatus, turime pastebėti, kad aukščiausiam šios subskalės balų vidutinių įverčių vidurkiui daugiausiai įtakos turi pirmasis ir antrasis teiginys, kurie labiausiai skatina D-2 trenerio auklėtinių motyvaciją. Žemiausią įvertinimų vidurkį, taip pat labiausiai įtakoja pirmasis bei paskutinis teiginiai, kurie lemia prastesnę M-1 ir M-2 sporto pedagogų auklėtinių motyvaciją. Labiausiai vaikus skatinančiais sportinei veiklai, galime laikyti antrąjį ir trečiąjį motyvus. Taip pat turime pastebėti, kad ir vėl aukštesni įvertinimai yra tų grupių, kurių treneriai yra vidutiniškai, arba daugiau pritariantys autoritariškumui, pagal mūsų suskirstymą. Tad galime teigti, kad pasitvirtina tai, jog *motyvaciją - siekti tobulumo* teigiamai labiau įtakoja treneriai, kurie yra labiau autoritariški.

Jaunųjų sportininkų vidinės motyvacijos - patirti motyvų raiška. 3 paveiksle galime matyti motyvų raišką, kuri atspindi sportininkų *vidinę motyvaciją - patirti*. Iš šio paveikslo duomenų, galime sužinoti, kurių trenerių vaikų motyvacija patirti yra ryškiausia, o kurių ne. Palyginus rezultatus su jau aptartais, galėsime patvirtinti arba paneigti jau anksčiau padarytas prielaidas.

Matome, kad visų trenerių sportininkų grupių rezultatai yra panašūs, nei vienų negalėtume per daug išskirti, nei vienas rezultatas nėra per daug iškilęs, ar žemesnis už kitus. Tačiau turėtume pastebėti, kad žemiausias rezultatas (4,79 balo) yra M-2 trenerio grupės. O prie aukštesnių įvertinimų galėtume priskirti M-1 trenerio auklėtinių įvertinimų vidurkį. Stebėtina tai, kad anksčiau abiejų šių sporto pedagogų auklėtinių rezultatai būdavo prie žemesniųjų. Taip pat, D-2 trenerio vaikų įvertinimų rezultatai būdavo aukščiausi, o šįkart, to nėra. Todėl galime sakyti, kad iki šiol buvusi tendencija keičiasi, bet tik iš dalies, nes vis gi, aukštesni rezultatai yra tų sportininkų, kurių

vadovai priklauso grupėms, vidutiniškai, arba daugiausiai linkusių į autoritarizmą. Ir tik M-1 trenerio vaikų rezultatai paneigia šią tendenciją.

3. pav. Pas skirtingus trenerius sportuojančių jaunųjų sportininkų vidinės motyvacijos (patirti) motyvų raiška (subskalės „vidinė motyvacija – patirti“ teiginiai: sportuoti man malonu, nes galiu įgyti įdomios patirties bei patirti nuotykių; sportuoju dėl emocijų ir azarto, kuriuos patiriu išitraukęs(- usi) į sportinę veiklą; sportuoju, nes taip galiu patirti aštrių pojūčių ir nuotykių; sportuoju, nes man patinka visiškai pasinerti į sportinę veiklą.)

Toliau lentelėje matome kiekvieno subskalės - patirti teiginio įvertinimų vidurkius. Aptardami šiuos duomenis, galėsime pamatyti ir išanalizuoti, kokie motyvai kiekvieno trenerio atskirai, vaikus skatina sportuoti. Kuris treneris, kuriuos motyvus galbūt labiausiai sugeba vaikams įskiepyti.

7 lentelė

Vidinės motyvacijos - patirti vidutiniai įverčiai.

Anketos teiginiai	Treneris					
	M-1	M-2	V-1	V-2	D-1	D-2
Sportuoti man malonu, nes galiu įgyti įdomios patirties bei patirti nuotykių.	6,10± 0,99	5,33± 1,21	6,00± 1,24	6,40± 0,91	5,73± 0,96	6,29± 1,11
Sportuoju dėl emocijų ir azarto, kuriuos patiriu išitraukęs(- usi) į sportinę veiklą.	5,20± 1,14	4,83± 1,72	4,79± 1,93	5,13± 1,60	5,07± 1,58	4,43± 1,90
Sportuoju, nes taip galiu patirti aštrių pojūčių ir nuotykių.	4,50± 1,58	4,67± 1,51	4,79± 1,85	4,93± 2,19	3,80± 1,70	4,29± 1,50
Sportuoju, nes man patinka visiškai pasinerti į sportinę veiklą.	5,10± 1,29	4,33± 1,03	5,36± 1,69	4,80± 1,74	5,60± 1,30	5,50± 1,64

Pirmojo teiginio „*sportuoti man malonu, nes galiu įgyti įdomios patirties bei patirti nuotykių*“ aukščiausi įvertinimai yra V-2, D-2 ir M-1 trenerių auklėtinių grupių. Visų jų rezultatai siekia daugiau, kaip 6 balus. Žemiausias – M-2 trenerio grupės, nors šis rezultatas yra pakankamai aukštas - 5,33 balo. Tai leidžia manyti, kad apklaustiesiems sportininkams vienas iš svarbiausių motyvų šioje subskalėje yra tai, kad sportas siejasi su nuotykiiais ir tai juos labiausiai skatina sportinei veiklai.

Matome, kad nei vienas likęs subskalės motyvas neturi tokių aukštų įvertinimų, kaip pirmasis. Antrojo teiginio „*sportuoju dėl emocijų ir azarto, kuriuos patiriu išitraukęs(- usi) į sportinę veiklą*“ aukščiausias įvertinimas yra 5,20 balo, trečiojo – tik 4,93 balo, o ketvirtojo - 5,60 balo. Todėl galime teigti, kad nei azartas, nei aštrūs pojūčiai sporte, vaikams nėra svarbūs motyvai sportuoti ir jie nėra linkę į azarto ir ekstremalumo potyrį.

Kiekvieno teiginio atskiras įvertinimas šioje subskalėje, paneigia iki tol buvusią tendenciją, kad treneriai daugiau linkę į autoritariškumą, labiau veikia auklėtinių motyvaciją teigiama linkme. Tačiau tik iš dalies, nes nepaisant to, kad šios subskalės motyvų įvertinimuose, galime rasti įvairių rezultatų ir nei vienos trenerių grupės negalėtume išskirti kaip dominuojančia grupe, bet galime pastebėti, kad svarbiausiame vaikams motyvo rezultatuose dominuoja vidutiniškai ir daugiausiai linkusių į autoritarizmą, V-2 ir D-2 trenerių auklėtinių rezultatai. Taip pat tarp paskutiniojo subskalės teiginio rezultatų, kuri galime priskirti prie lemiančio ryškesnę vaikų *motyvaciją - patirti*, dominuoja D-1 ir D-2 trenerių, labiausiai linkusių į autoritarizmą, grupių rezultatai.

Apibendrinant visų trijų vidinės motyvacijos subskalių rezultatus, turime pastebėti, kad kai kurie vidinės motyvacijos motyvai yra ryškesni trenerių, labiau linkusių į autoritarines nuostatus sportininkų grupėse ir tai lemia didesnę tokių grupių motyvaciją. Tokie gauti rezultatai neigia šiuolaikinėje edukologijoje formuojamą nuomonę, kad ugdymui tinkamesnė yra humanistinė – pedocentrinė pedagogika, nenukreipta į konkretų rezultatą, o skatinanti vidinių vaiko galimybių atsiskleidimą, teigianti, kad pats vaikas turi atrasti save. Kaip teigia E. Gribačiauskas (2002), socialiniu požiūriu pedagogų bendrasis ir edukacinis autoritarizmas yra giliai neigiamas, nepageidautinas reiškinys, kadangi pedagogas yra socializacijos agentas, galintis autoritarinius santykius ir elgesio modelius perduoti jaunajai kartai. Galiausiai autoritarinių pažiūrų pedagogas paprastai organizuoja būtent autoritarinį ugdymą, kuris yra mažai veiksmingas. Bet gal būt sportinė veikla yra specifinė sritis, kur tai nepasitvirtina ir tam tikro lygio edukacinis autoritarizmas netgi yra naudingas.

3.2 Jaunujų sportininkų išorinės motyvacijos sportinei veiklai raiška

Išorinė motyvacija – skatinimas iš išorės. Tai pinigai, prizai, pagyrimai, visuomenės pripažinimas. Kaip teigia Malinauskas (2003), išorinė motyvacija ateina iš kitų žmonių per teigiamą ir neigiamą pastiprinimą (pastiprinimas yra tai, kas padidina ar sumažina tam tikro elgesio pasikartojimo tikėtinumą). Pastiprinimas gali būti apčiuopiami daiktai, pvz., prizai ar pinigai, arba neapčiuopiami – pagyrimai ir visuomenės pripažinimas. Tokie pastiprinimai laikomi išoriniu atpildu.

Kaip teigia autoriai (Duda, Nichols, 1992), galima skirti tris laimėjimų orientacijas: vieni sportininkai orientuojasi į save, savo ego (stengiasi viską atlikti geriau už kitus), kiti – į užduotį (trokšta įvykdyti užduotį nepriklausomai nuo to, kokie kitų laimėjimai), treči – į socialinę nuomonę (svarbiausia jiems – įvykdyti savo įsipareigojimus).

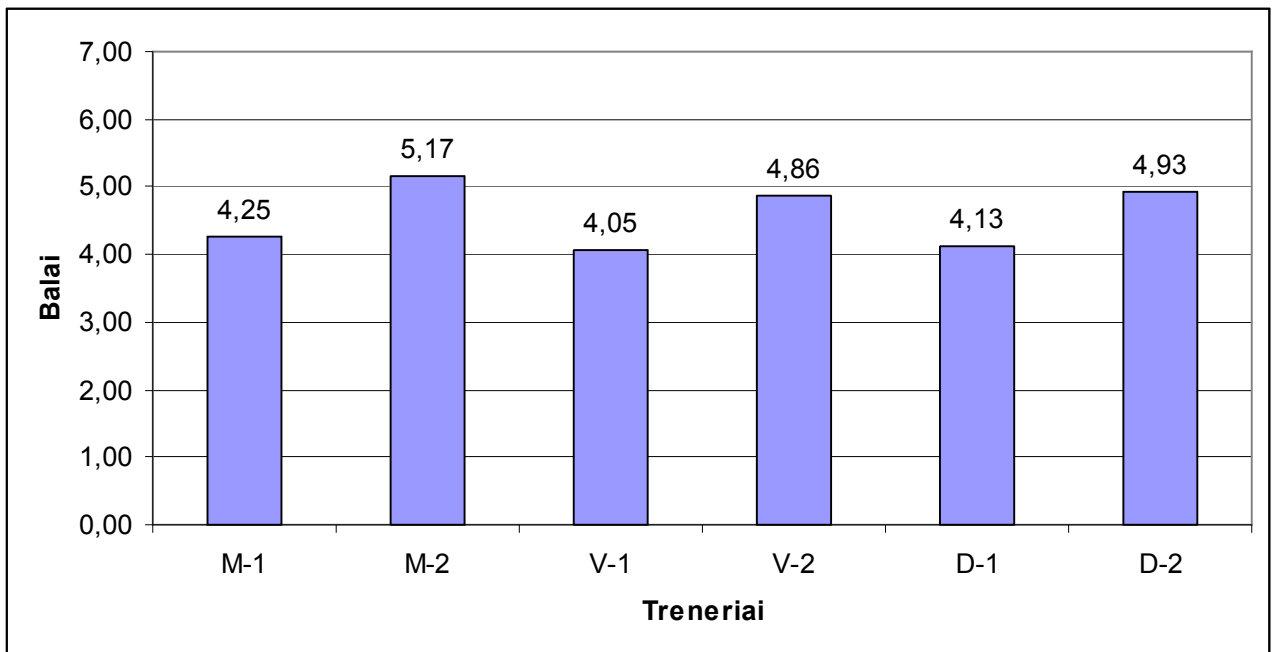
Treneris, tinkamai naudodamas išorinį paskatinimą, gali pasiekti puikų efektą, kuriant sportininko motyvaciją, nes kaip teigia Martens (1999), treneriai gali taikyti išorinį paskatinimą, stengdamiesi išmokyti sportininkus pačius save apdovanoti, kas iš esmės ugdo vidinę motyvaciją.

Kuo daugiau žmogus gauna išorinio paskatinimo, tuo mažiau jam reikės tokio paskatinimo ateityje – kai tik išorinis paskatinimas gaunamas, jis tampa mažiau vertingas. Treneriai turėtų siekti, kad išorinė motyvacija transformuotųsi į vidinę.

Jaunujų sportininkų išorinės motyvacijos - identifikuotis, susitapatinti motyvų raiška.

Analizuodami subskalę *išorinė motyvacija – identifikuotis, susitapatinti* (4 paveikslas), pastebime, kad šios subskalės motyvai labiausiai reiškiasi M-2 ir D-2 trenerių grupėse. O mažiausiai – D-1 ir V-1 sporto pedagogo grupėse. Tad jau pirminis subskalės duomenų vaizdas mums leidžia manyti, kad gali nelikti iki šiol buvusios tendencijos, kad ryškesnė motyvacija yra tų sportininkų, kurių treneriai yra labiau linkę į autoritariškumą. Aukšta ir žema motyvų raiška yra pasiskirsčiusi per visas trenerių grupes, t.y. kiekvienai trenerių grupei galime priskirti po vieną aukštesnę ir žemesnę rezultatą. Tai rodo, kad nei viena trenerių grupių nėra dominuojanti ir tai leidžia teigti, kad sportininkų motyvų raiška šioje subskalėje nepriklauso nuo trenerių edukacinių nuostatų.

Taip pat turėtume pastebėti, kad šios subskalės vidutiniai įvertinimų balai nėra aukšti ir tai rodo, kad *motyvacija - identifikuotis, susitapatinti* apklaustųjų sportininkų nėra ryški. Tai leidžia teigti, kad vaikai yra per daug nepasiduodantys, nejaučiantys išorinių veiksnių, kurie skatintų tokią jų motyvaciją.

4. pav. Pas skirtingus trenerius sportuojančių jaunųjų sportininkų išorinės motyvacijos (identifikuotis, susitapatinti) motyvų raiška (subskalės „išorinė motyvacija – identifikuotis, susitapatinti“ teiginiai: sportuoju, nes manau, kad tai – vienas geriausių būdų susirasti draugų ir pabendrauti; sportuoju, nes tai yra vienas geriausių būdų ugdyti kitas asmenines savybes; sportuoju, nes sportas yra geras būdas išmokti daug dalykų, kurie galėtų būti naudingi kitose gyvenimo srityse (pavyzdžiui, santykiuose su kitais žmonėmis); sportuoju, nes tai – vienas geriausių būdų geriams santykiams su draugais palaikyti.)

Tačiau, analizuojant subskalės kiekvieną teiginį atskirai (8 lentelė), galime pastebėti, kad teiginių „sportuoju, nes tai yra vienas geriausių būdų ugdyti kitas asmenines savybes“ ir „sportuoju, nes sportas yra geras būdas išmokti daug dalykų, kurie galėtų būti naudingi kitose gyvenimo srityse (pavyzdžiui, santykiuose su kitais žmonėmis)“ balų vidurkiai yra aukštesni už kitų dviejų teiginių ir šių motyvų raiška yra ryškesnė.

Ties kiekvienu paminėtu teiginiu, galime pamatyti lygius arba aukštesnius už 5 balų įvertinimus, kas leidžia teigti, kad būtent šie teiginiai labiausiai įtakoja bendrus subskalės rezultatus ir jauniems sportininkams yra svarbiausia tai, kad jie labiausiai jaučia sportinės veiklos įtaką tobulėjant ne tik, kaip sportininkams, bet ir kaip asmenybėms bei galimybė, dėka įgytų savybių sportinėje veikloje, labiau atsiskleisti ir prisitaikyti kitose gyvenimo srityse.

Galima manyti, kad tokia motyvų raiška būdingiausia yra individualių sporto šakų atstovams ir jie labiausiai jaučiasi tobulėjantys, kaip asmenybės, sportinės veiklos pagalba. Tikriausiai taip yra dėl to, kad šiose sporto šakose, kiekvienas sportininkas turi kovoti už save ir varžybų rezultatus lemia tik jų asmeninis pasirodymas. Todėl iš turimų rezultatų galime teigti, kad treneriai, dirbantys su šiais jaunaisiais sportininkais, pasiekė puikių rezultatų, kaip asmenybių ugdytojai, tačiau mes negalime pasakyti, kokia jų įtaka yra šiam procesui, galime tik numanyti.

Išorinės motyvacijos - identifikuotis, susitapatinti vidutiniai įverčiai.

Anketos teiginiai	Treneris					
	M-1	M-2	V-1	V-2	D-1	D-2
Sportuoju, nes manau, kad tai – vienas geriausių būdų susirasti draugų ir pabendrauti.	3,80± 1,48	4,67± 0,82	2,86± 1,99	4,93± 2,40	3,67± 1,72	4,29± 1,98
Sportuoju, nes tai yra vienas geriausių būdų ugdyti kitas asmenines savybes.	5,20± 0,79	5,50± 1,22	4,64± 1,91	5,73± 1,67	4,73± 1,33	5,57± 1,40
Sportuoju, nes sportas yra geras būdas išmokti daug dalykų, kurie galėtų būti naudingi kitose gyvenimo srityse (pavyzdžiui, santykiuose su kitais žmonėmis)	4,33± 1,41	5,50± 1,38	5,21± 2,08	5,00± 2,32	4,53± 1,88	5,57± 1,99
Sportuoju, nes tai – vienas geriausių būdų geriams santykiams su draugais palaikyti.	3,60± 1,58	5,00± 0,89	3,50± 2,24	3,64± 1,86	4,53± 1,88	4,29± 1,80

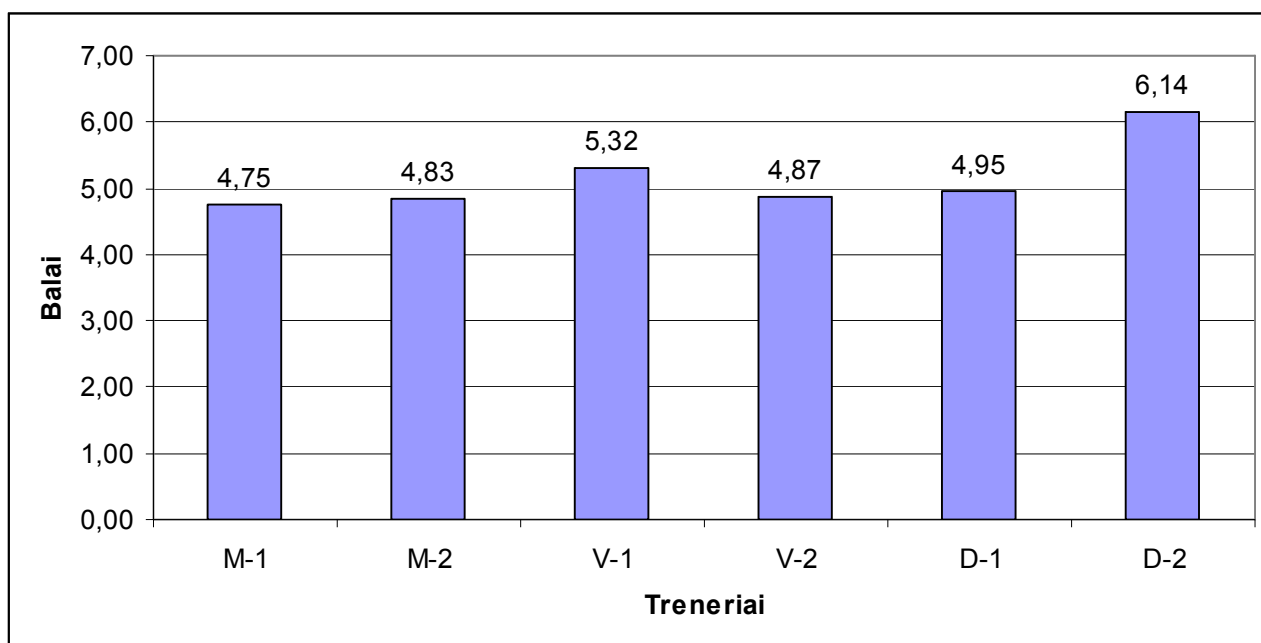
Turėtume paminėti, kad šių rezultatų tikriausiai neįtakoja sportininkų vadovų priklausymas vienai ar kitai grupei, pagal edukacines nuostatas, nes kaip ir bendruose subskalės rezultatuose, taip ir šių dviejų teiginių aukščiausi įvertinimai yra pasiskirstę po visas trenerių grupes. Tačiau paanalizavus, kokių sportininkų grupių aukščiausi įvertinimų vidurkiai yra pagal sporto šakas, tai matome, kad abiejuose teiginių rezultatuose, dominuoja visos trys lengvosios atletikos grupės, taip pat imtynininkai bei viena krepšinio grupė.

Turimi rezultatai, leidžia teigti, kad individualiųjų sporto šakų atstovai, bei jų treneriai, pasiekė vieną svarbiausių tikslų sporto ugdyme – įgytų ir išmoktų vertybių perkėlimo į kitas gyveno sritis. Pasak Mielke (1995), sportuojant galima: 1) išmokti pasitikėti savimi atliekant užduotį; 2) įgyti pasitikėjimo savo jėgomis, mokėti elgtis su savo kūnu; 3) sukurti socialinį ir emocinį tarpusavio ryšį su bendraamžiais; 4) išmokti prisiimti atsakomybę; 5) veikti asmenybės vertybių sistemą.

Jaunųjų sportininkų, išorinės motyvacijos - nesąmoningai priimtas išorinis reguliavimas, motyvų raiška. Analizuodami duomenis, pateiktus penktajame paveiksle, matome, kad subskalėje *išorinė motyvacija - nesąmoningai priimtas išorinis reguliavimas* didžiausia motyvų raiška yra D-2 (6,14 balo) ir V-1 (5,32 balo) trenerio auklėtinių. Žemiausi balai yra M-1 (4,75 balo) ir M-2 (4,83 balo) trenerio sportininkų grupių. Stebėtina tai, kad išskyrus pirmuosius du aukštus rezultatus, tarp likusių nėra didelio balų skirtumo, tai leidžia galvoti, kad sportininkų priimtas išorinis reguliavimas yra panašus, ir išoriniai faktoriai jiems daro panašią įtaką. Tai pat galime manyti, kad treneris D-2, sugeba daryti didelį išorinį poveikį savo auklėtiniams, sugeba juos taip įtikinti ir motyvuoti, kad jie to nejausdami, fizinei veiklai teikia vieną iš svarbiausių vietų savo gyvenime.

Turime pastebėti, kad šios subskalės motyvų raiškoje, galime išvėgti iš dalies besikartojančią tendenciją, kad didesnė motyvacija yra tų vaikų, kurių treneriai priklauso vidutiniškai arba daugiausiai pritariančiųjų autoritarinėms nuostatomis grupėms, nes du aukščiausi rezultatai yra vidutiniškai ir daugiausiai linkusių į autoritarizmą trenerių sportininkų grupių

Taip pat stebėtina tai, kad du aukščiausių įvertinimų vidurkiai priklauso individualiųjų sporto šakų atstovams. Tad ima ryškėti kita tendencija, jog išoriniam poveikiui labiau pasiduoda sportininkai, užsiiminėjantys individualiomis sporto šakomis.

5. pav. Pas skirtingus trenerius sportuojančių jaunujų sportininkų išorinės motyvacijos (nesąmoningai priimtas išorinis reguliavimas) motyvų raiška (subskalės „išorinė motyvacija – nesąmoningai priimtas išorinis reguliavimas“ teiginiai: sportuoju, nes norint būti geros formos, būtina sportuoti; kad gerai jausčiausi, privalau sportuoti; jausčiausi blogai, jei nerasčiau laiko sportui; sportuoju, nes privalau reguliariai sportuoti.)

Analizuodami 9 lentelės duomenis, galėsime išsiaiškinti, kurie šios subskalės motyvai sportininkams yra svarbiausi ir per kuriuos išorinius veiksmus treneriai labiausiai sugeba motyvuoti sportuojančius vaikus. Matome, kad teiginys „*sportuoju, nes norint būti geros formos, būtina sportuoti*“, kuris tikriausiai yra dažniausiai girdimas iš trenerių lūpų, turi aukštus įvertinimų balus. Tad kalbant apie tai, jog vienas iš pagrindinių trenerių tikslų yra gerinti sportininkų fizinę formą ir juos motyvuoti to siekti, galime teigti, kad apklaustieji sporto pedagogai šį darbą atlieka puikiai.

Žemiausias teiginio vidutinių įverčių balas yra 5,33, o aukščiausias siekia maksimalius 7,00 balus. Šie rezultatai rodo, kad sporto pedagogai puikiai sugeba vaikus motyvuoti fizinei veiklai, įskiepia supratimą, kad tik sportuodami, bus geros fizinės formos.

Apibendrinant šio teiginio rezultatus, turime paminėti, kad iš dalies išlieka abi mūsų paminėtos tendencijos. Pirmoji tendencija, kad geresnė motyvacija yra tų vaikų, kurių treneriai yra labiau linkę į autoritariškumą, čia yra gan ryški. O tai, kad išoriniam poveikiui labiau pasiduoda individualių sporto šakų atstovai, pasitvirtina tik iš dalies, nes viena šių sportininkų grupių, vertindama šį teiginį, pasiekė maksimalų įverčių vidurkį, o kita, nors ir pakankamai aukštą, bet žemiausią tarp visų grupių.

9 lentelė

Išorinės motyvacijos - nesąmoningai priimtas išorinis reguliavimas vidutiniai įverčiai.

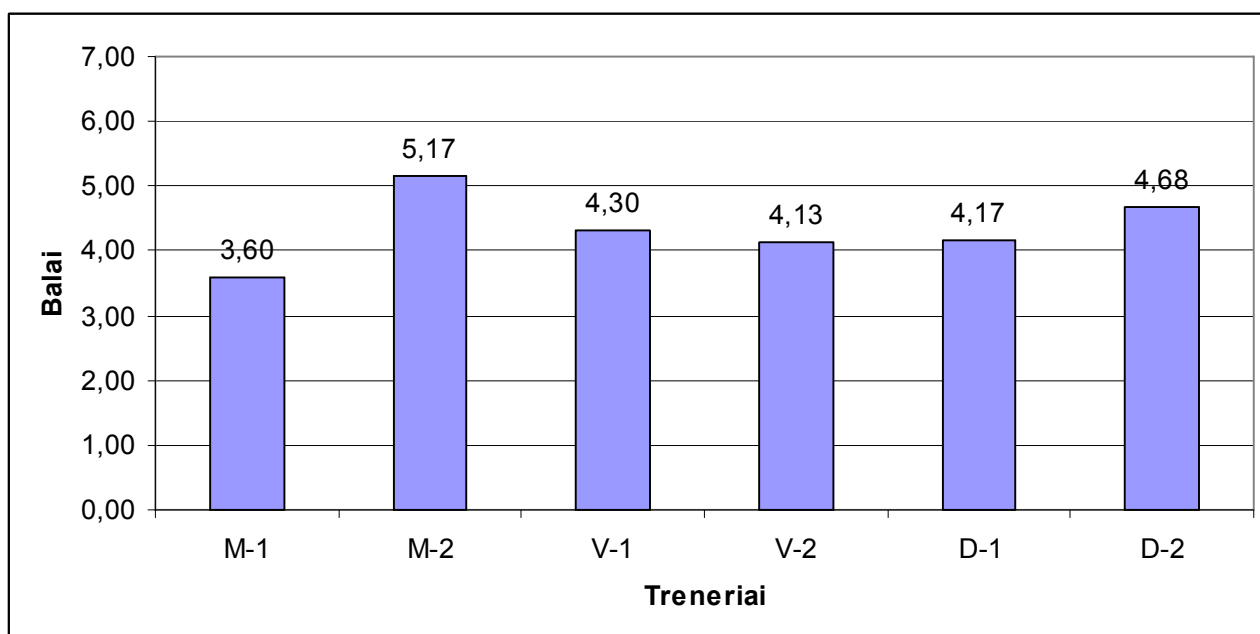
Anketos teiginiai	Treneris					
	M-1	M-2	V-1	V-2	D-1	D-2
Sportuoju, nes norint būti geros formos, būtina sportuoti.	5,50± 0,97	5,33± 1,21	6,71±0 ,61	5,93±1 ,27	6,00±1 ,13	7,00± 0,00
Kad gerai jausčiausi, privalau sportuoti.	5,00±1 ,05	5,00± 0,89	4,36± 2,21	4,53± 1,51	4,47±1 ,64	6,00± 1,41
Jausčiausi blogai, jei nerasčiau laiko sportui.	4,60± 2,27	4,50± 1,64	5,21± 2,26	4,87± 2,10	4,93± 1,98	6,14± 1,21
Sportuoju, nes privalau reguliariai sportuoti.	3,90± 1,73	4,50± 0,84	5,00± 1,52	4,20± 1,90	4,40± 1,72	5,43± 2,07

Nei vienas likęs subskalės teiginys neturi tokių aukštų vidurkių įverčių, kaip pirmasis teiginys, tad galime sakyti, kad likę teiginiai, rodantys apklausoje dalyvavusių vaikų nesąmoningai priimto išorinio reguliavimo motyvų raišką, nėra tokie įtakojantys bendrus rezultatus ir jų motyvacija nėra ryški. Nors palyginus šios subskalės motyvų raiškos įverčius su ankstesnės subskalės rezultatais, pastebėtume, kad šios subskalės rezultatai yra kur kas aukštesni. Tai rodo didesnę *išorinės motyvacijos - nesąmoningai priimtas išorinis reguliavimas* motyvą reikšmę jaunesiems sportininkams, nei prieš tai analizuotos išorinės motyvacijos motyvų, ir kad sportuojantys vaikai gan lengvai pasiduoda išoriniam reguliavimui ir sportine veikla užsiima labiau skatinami išorinių faktorių.

Jaunųjų sportininkų išorinės motyvacijos - tiesioginis išorinis reguliavimas motyvų raiška. Nagrinėdami *išorinės motyvacijos - tiesioginis išorinis reguliavimas* duomenis, pateiktus šeštajame paveiksle, matome gan žemus rezultatus. Aukščiausias balų vidurkis siekia 5,17 balo, o žemiausias – 3, 60 balo. Tokio žemo balų vidurkio nėra nei vienoje iki šiol aptartoje subskalėje. Tai leidžia manyti, kad išoriniai šios subskalės motyvai, apklaustiems vaikams nėra pagrindiniai, kurie juos motyvuotų sportiniai veiklai ir jie sportuoja skatinami kitų, ne dėl aplinkinių nuomonės, požiūrio į sportą, o labiau vedami kitų išorinių ir vidinių paskatų. Tačiau vieniems sportuojantiems jaunuoliams garbė ir pripažinimas yra labiau motyvuojantis veiksnys sportui, o kitiems mažiau. Šioje subskalėje, kaip toks veiksnys, labiausiai įtakojantis sporto motyvaciją, yra M-2 trenerio vaikams, o mažiausiai reikšmingas – M-1 trenerio auklėtiniams.

Įdomu tai, kad analizuojant rezultatus pagal sporto šakas, matosi ryškesnė tokių motyvų svarba individualių sporto šakų, konkrečiai šiuo atveju, lengvosios atletikos, atstovams. Tad kartojasi tendencija, kad išorinė motyvacija yra ryškesnė ir labiau skatina sportuoti individualių sporto šakų atstovus. Taip gali būti dėl to, kad individualiuose sporto šakose dėmesys skiriamas tik vienam asmeniui, o ne komandai. Visos pergalės yra pasiektos tik asmeninių pastangų dėka, todėl ir šie sportininkai labiau reaguoja į aplinkos poveikį. Juos labiau motyvuoja išoriniai tikslai, kurie anot P. Karoblio (2005), yra nukreipti į sportinį rezultatą, pergalę varžybose ir tam didelę reikšmę turi žiūrovai, materialinis atlyginimas, žiniasklaidos priemonės. Autorius mano, kad išoriniai tikslai dažniausiai silpnina sportininko dėmesį, parengtumo kokybę, naujų sportinio rengimo priemonių paieškas, tai yra neigiami reiškiniai, darantys įtaką sportiniams rezultatams. Orientavimasis į išorinius tikslus – tai siekimas rezultato, kurį vertina visuomenė. Lee (2001) teigia, kad daugelis sportininkų siekia garbės ir pripažinimo, tačiau nuolatinis siekimas pripažinimo ir garbės neduoda sportinėje veikloje teigiamų rezultatų.

Nagrinėjant rezultatus pagal trenerių edukacines nuostatas, matome, kad buvusi tendencija, nagrinėjant vidinę motyvaciją, čia nebesikartoja, tad galime teigti, kad *išorinės motyvacijos - tiesioginis išorinis reguliavimas* motyvų raiška nepriklauso nuo sporto pedagogų edukacinių nuostatų. Tai labiau lemia pasirinkta sporto šaka.

6. pav. Pas skirtingus trenerius sportuojančių jaunųjų sportininkų išorinės motyvacijos (tiesioginis išorinis reguliavimas) motyvų raiška (subskalės „išorinė motyvacija – tiesioginis išorinis reguliavimas“ teiginiai: sportuoju todėl, kad draugai ir kiti žmonės už tai mane gerbia ir vertina; sportuoju, nes būti sportininku(-e) yra prestižas; sportuoju, nes mane supantys žmonės (draugai, pažystami, tėvai) mano, jog svarbu būti geros fizinės formos ir nepriekaištingai atrodyti; sportuoju, nes noriu parodyti kitiems, koks(-ia) esu geras(-a) sportininkas(-ė).)

Analizuodami subskalės teiginių rezultatus atskirai (10 lentelė), matome balų vidurkius, panašius į bendrus subskalės duomenis, prie kiekvieno teiginio. Kiekvieną motyvą, sportininkų grupės įvertinusios panašiai ir nei vienas savo rezultatais neišsiskiria iš kitų. Taip pat atskiruose kiekvieno teiginio rezultatuose tik tarp kai kurių teiginių rezultatų kartojasi tendenciją, kad išoriniai šios subskalės motyvai daugiau įtakos turi individualių sporto šakų atstovams. Ypač tai ryšku tie teiginiais: „sportuoju, nes mane supantys žmonės (draugai, pažystami, tėvai) mano, jog svarbu būti geros fizinės formos ir nepriekaištingai atrodyti“ ir „sportuoju, nes noriu parodyti kitiems, koks(-ia) esu geras(-a) sportininkas(-ė)“ kurie yra įvertinti aukštais individualios sporto šakos sportininkų. M-2 sporto pedagogo auklėtinių grupė šiuos teiginius įvertino po 5,50 balo, kas rodo tai, kad šie motyvai, paminėtiems sportininkams yra gan reikšmingi ir gali būti viena iš priežasčių, skatinanti juos sportuoti. Tad galime teigti, kad šio trenerio vaikai labiausiai jaučia išorinį skatinimą, labiausiai laukia išorinio atlygio.

10 lentelė

Išorinės motyvacijos - tiesioginis išorinis reguliavimas vidutiniai įverčiai.

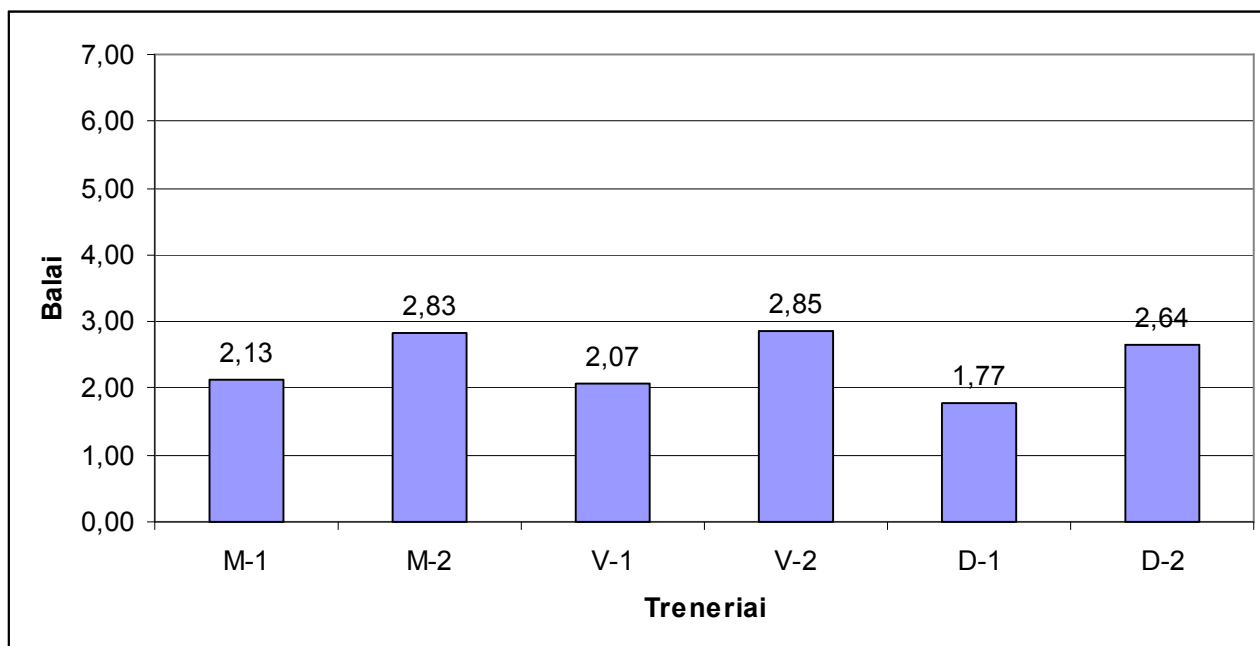
Anketos teiginiai	Treneris					
	M-1	M-2	V-1	V-2	D-1	D-2
Sportuoju todėl, kad draugai ir kiti žmonės už tai mane gerbia ir vertina.	3,80± 1,75	5,00± 0,63	4,86± 2,54	4,07± 2,55	4,20± 1,78	5,29± 2,21
Sportuoju, nes būti sportininku(-e) yra prestižas.	3,70± 1,06	4,67± 1,03	4,29± 1,38	4,27± 1,83	4,67± 1,54	4,43± 1,62
Sportuoju, nes mane supantys žmonės (draugai, pažystami, tėvai) mano, jog svarbu būti geros fizinės formos ir nepriekaištingai atrodyti.	3,40± 1,35	5,50± 0,84	3,86± 1,75	4,33± 1,88	3,71± 1,49	4,67± 1,86
Sportuoju, nes noriu parodyti kitiems, koks(-ia) esu geras(-a) sportininkas(-ė)	3,50± 1,27	5,50± 0,55	4,21± 1,72	3,87± 2,13	3,93± 1,58	4,43± 2,57

Apibendrinant visų trijų vidinės motyvacijos subskalių rezultatus, turime paminėti, kad vidinei apklaustųjų sportininkų motyvacijai įtakos neturi edukacinės trenerių nuostatos, nes tik vieno išorinės motyvacijos teiginio („sportuoju, nes norint būti geros formos, būtina sportuoti“) rezultatuose pastebėta ryškesnė tendencija, kad motyvuotesni yra labiau linkusių į autoritariškumą sporto pedagogų auklėtiniai. Taip pat pastebėta, kad išoriniai motyvai labiau skatina individualių sporto šakų atstovus.

3.3 Jaunųjų sportininkų nemotyvuotumo raiška

Iš septintojo paveikslo duomenų, kurie rodo sportininkų nemotyvuotumo lygį, matome, kad labiausiai nemotyvuoti yra V-2 sporto pedagogo auklėtiniai, o žemiausio lygio nemotyvuotumas yra D-1 trenerio sportininkų grupės. Apklaustųjų sportininkų nemotyvuotumas nėra ryškus, aukščiausias įvertinimas siekia 2,85 balo, o žemiausias – 1,77 balo. Tad galime teigti, kad apklausoje dalyvavę jaunieji sportininkai yra pakankamai motyvuoti sportinei veiklai ir ne abejoja savo vieta sporte.

Įdomu tai, kad ryškesnis nemotyvuotumas yra tų vaikų, kurie sportuoja lengvąją atletiką, t. y. individualią sporto šaką. Turėdami omenyje, kad visi trys šių sportininkų treneriai priklauso skirtingoms trenerių grupėms, pagal mūsų suskirstymą, negalime to priežasties ieškoti edukacinėse trenerių nuostatose. To priežastis gali būti tame, kad individualiųjų sporto šakų atstovai gali labiau save išreikšti individualiai ir jų pasiekti rezultatai labiausiai įtakoja jų pačių savijautą, požiūrį, tikslus.

7. pav. Pas skirtingus trenerius sportuojančių jaunųjų sportininkų nemotyvuotumo raiška (subskalės „nemotyvuotumas“ teiginiai: visada žinojau, kodėl sportuoju, bet dabar abejoju, ar turėčiau ir toliau sportuoti; nežinau, kodėl sportuoju: atrodo, kad man ne labai sekasi; nežinau, kodėl sportuoju: manau, kad mano vieta ne sporte; dažnai savęs klausiu, kodėl sportuoju, juk nerealizavau tikslų, kurių siekiu.)

Galime daryti prielaidą, kad sportuojančių vaikų nemotyvuotumo raiška priklauso nuo to, kokia yra jų pasirinkta sporto šaka, individuali ar komandinė. Nesėkmė varžybose, prastas rezultatas, komandinėse sporto šakose gula ant visos komandos pečių, o individualistai su savo

nesėkmėmis turi susidoroti patys, kiekvienas atskirai, tad prastas rezultatas įtakoja tik jų pačių tolimesnius veiksmus, sprendimus, jų pačių motyvaciją ir požiūrį. Kaip teigia L. Meidus (2005), dalyvavimas varžybose – tai didelė atsakomybė sportininkui. Kiekviena klaida, kiekvienas nesėkmingas startas sukuria griežtus reikalavimus sportininko psichikai.

11 lentelėje matome duomenis apie kiekvieno *nemotyvuotumo* subskalės atskirą teiginio įvertinimą, kas leidžia išsamiau išanalizuoti šios subskalės duomenis ir pažvelgti, kas tiksliau lemia vaikų nemotyvuotumą, kokios ryškiausios yra to priežastys.

Subskalės *nemotyvuotumas* kiekvieno teiginio atskiras analizavimas, leidžia pažiūrėti, ar ištis motyvacijos nebuvimas labiau reiškiasi tik individualiose sporto šakose, ar kai kurie nemotyvuotumo komponentai gali būti ryškesni ir komandinėse sporto šakose. Žvelgdami į lentelės duomenis, matome, kad vidutiniai įverčiai yra didžiausi M-1, M-2, V-2, ir D-2 trenerių grupių, tad vėl ryškesnis nemotyvuotumas yra individualių sporto šakų atstovų. Teiginio „*nežinau, kodėl sportuoju: atrodo, kad man ne labai sekasi*“ įvertinimų vidurkiai rodo tą pačią tendenciją, tik čia yra ryškesnis skirtumas tarp individualių ir komandinių sporto šakų, todėl galime teigti, kad lengvaatlečiai labiau jaučiasi abejojantys dėl savo sportinės veiklos, nes yra nepatenkinti savo pasiektais sportiniais rezultatais, nesijaučia sėkmingai dirbantys šioje sporto šakoje.

11 lentelė

Nemotyvuotumo subskalės vidutiniai įverčiai.

Anketos teiginiai	Treneris					
	M-1	M-2	V-1	V-2	D-1	D-2
Visada žinojau, kodėl sportuoju, bet dabar abejoju, ar turėčiau ir toliau sportuoti.	2,30± 1,42	3,33± 1,51	2,14± 2,03	2,87± 2,29	2,27± 2,02	2,86± 2,85
Nežinau, kodėl sportuoju: atrodo, kad man ne labai sekasi.	1,60± 0,97	2,67± 1,63	1,86± 1,10	3,93± 1,98	1,80± 1,57	3,14± 2,41
Nebežinau, kodėl sportuoju, manau, kad mano vieta ne sporte.	1,70± 1,06	2,33± 1,03	1,29± 0,83	2,13± 1,68	1,13± 0,35	1,14± 0,38
Dažnai savęs klausiu, kodėl sportuoju, juk nerealizavau tikslų, kurių siekiau.	2,90± 1,20	3,00± 0,89	3,00± 1,75	2,47± 2,00	1,87± 0,92	3,43± 2,57

Trečiojo šios subskalės teiginio vertinimų rezultatai yra žemiausi tarp visų teiginių, tai rodo, kad sportuojantys vaikai nemano, kad jų vieta ne sporte ir galime teigti, kad jie pakankamai gerai jaučiasi šioje veikloje. Tačiau nemotyvuotumo komponentas, rodantis sportininkų abejonę dėl įgyvendintų tikslų sporte, buvo įvertintas gan aukštais balais, tai rodo, jog nepaisant ryškaus užtikrintumo savo vieta sportinėje veikloje, dauguma vaikų nesijaučia iki galo realizuojantys savo tikslų. Šis komponentas ryškiai reiškiasi ne tik jau minėtose lengvaatlečių grupėse, bet ir

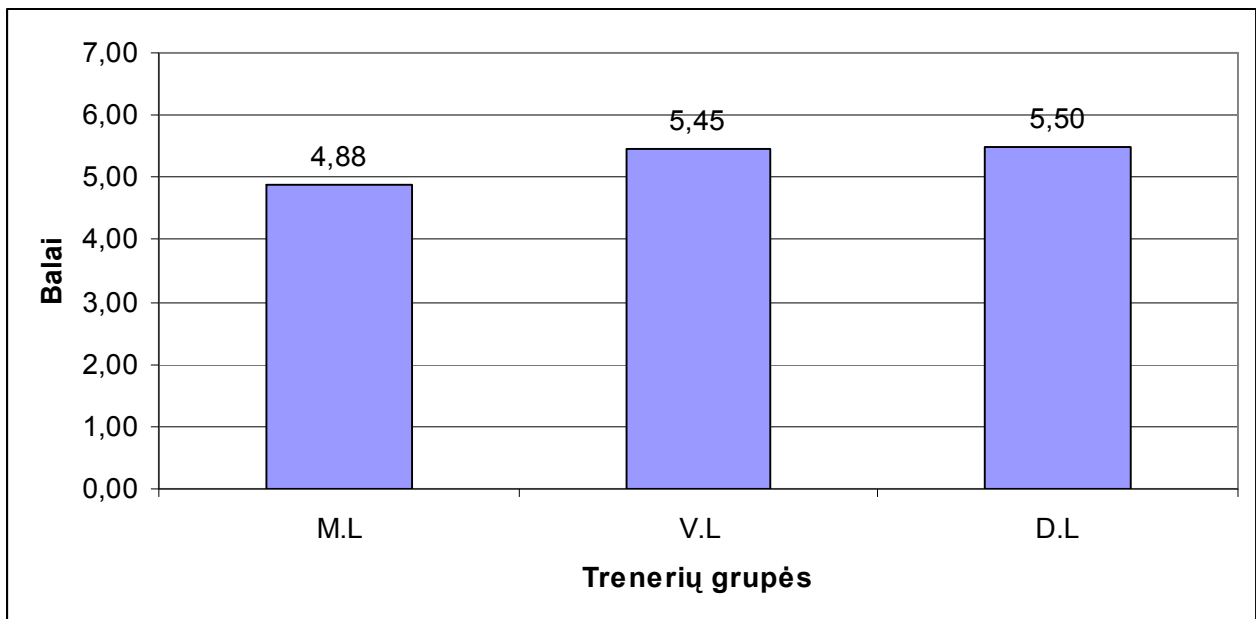
imtytininkų, bei vienoje krepšininkų grupėje. Tad galime teigti, kad jaunųjų sportininkų savų tikslų realizavimo sporte vertinimas, nepriklauso nuo jų sportinės veiklos, ar tai būtų individuali ar komandinė veikla.

Apibendrinant subskalės *nemotyvuotumas* atskirų teiginių analizę, turime paminėti, kad nors bendruose rezultatuose yra ryškesnis nemotyvuotumas individualių sporto šakų atstovų, tačiau atskiruose šios subskalės komponentuose, galime rasti ir komandinių sporto šakų atstovų aukštus balų vidurkius. Bet šis balų vidurkis nėra pakankamai lemiantis galutinį rezultatą, tik parodantys vienos grupės, didesnę nemotyvuotumą pagal šiuos komponentus.

3.4 Vidinės ir išorinės motyvacijų bei nemotyvuotumo dermė su trenerio edukacinėmis nuostatomis: tyrimo rezultatai ir jų apibendrinimas

Išanalizavę kiekvieną motyvacijos subskalę, pamatėme, kad kai kuriuose rezultatuose, motyvų raiška labiau reiškiasi tų trenerių grupių, kurie yra labiau linkę į autoritariškumą. 8 paveikslo duomenys parodo visų trijų vidinės motyvacijos subkalių motyvų raišką. Matome, kad aukščiausias balų vidurkis (5,50 balo) yra trečiosios trenerių grupės, t. y. tų trenerių, kurie yra labiausiai linkę į autoritarizmą. Žemiausias (4,88 balo) – mažiausiai linkusių į autoritarizmą. Tad galime teigti, kad nepaisant ryškesnės kai kurių motyvų raiškos atskirose subskalėse kitų trenerių grupių, bendra vidinė motyvacija yra ryškesne tų sportininkų, kurių treneriai yra labiau linkę į autoritariškumą.

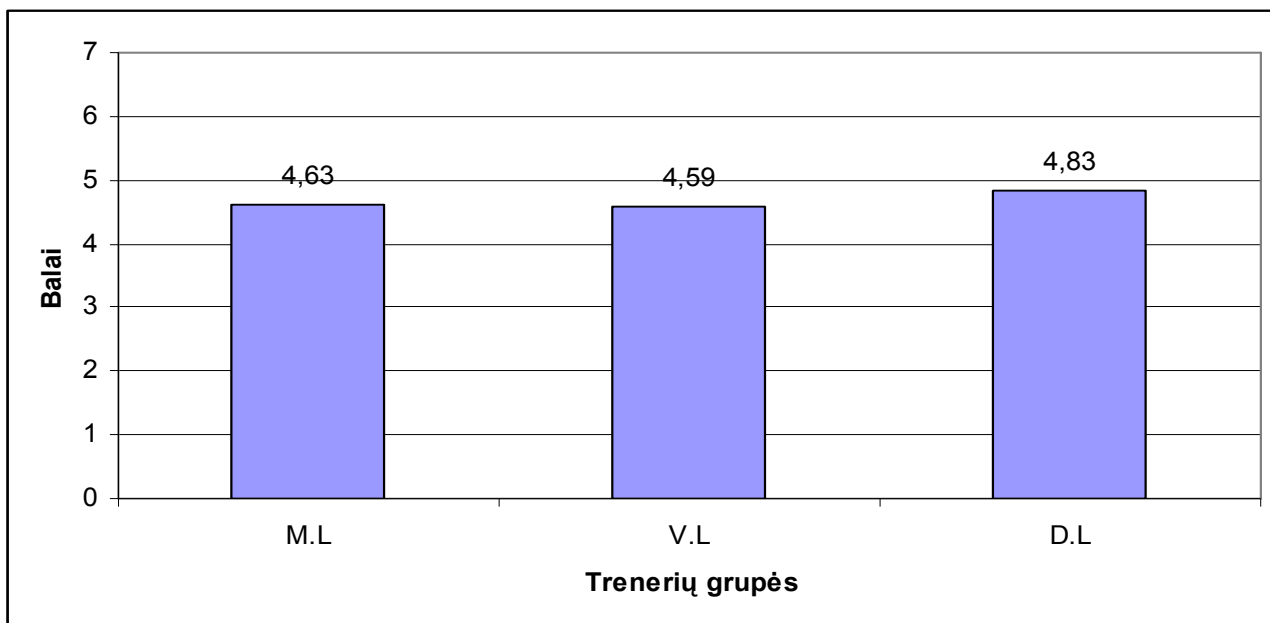
Galime manyti, kad šių trenerių auklėtinių pagrindiniai motyvai sportinei veiklai yra tokie, kuriuos skatina pati veikla, noras tobulėti kaip sportininkams, ugdyti savo fizinius sugebėjimus. Taip pat galime daryti prielaidą, kad tokie treneriai labiau sugeba skatinti vidinę auklėtinių motyvaciją ir apsaugoti juos nuo išorinių veiksnių, kurie ne visada gali teigiamai skatinti.

8. pav. Skirtingų trenerių grupių, pagal edukacines nuostatas, jaunųjų sportininkų vidinės motyvacijos subskalių motyvų raiška. (trenerių grupės: M.L. - mažiausiai linkę į autoritariškumą; V.L. - vidutiniškai linkę į autoritariškumą; D.L. - daugiausiai linkę į autoritariškumą).

Panašius rezultatus galime matyti ir 9 paveiksle, kuriame pateikiami duomenys apie išorinę motyvaciją. Čia žemiausias balų vidurkis yra tų jaunųjų sportininkų, kurių treneriai priklauso vidutiniškai pritariančių grupei. Tačiau tarp mažiausiai ir vidutiniškai linkusių sporto pedagogų į autoritariškumą balų vidurkių yra tik 0,04 balo skirtumas. Taip pat tarp žemiausio ir aukščiausio rezultato nėra didelio skirtumo, kas leidžia manyti, kad išorinė sportininkų motyvacija yra panašaus lygio ir juos panašiai veikia išoriniai veiksniai.

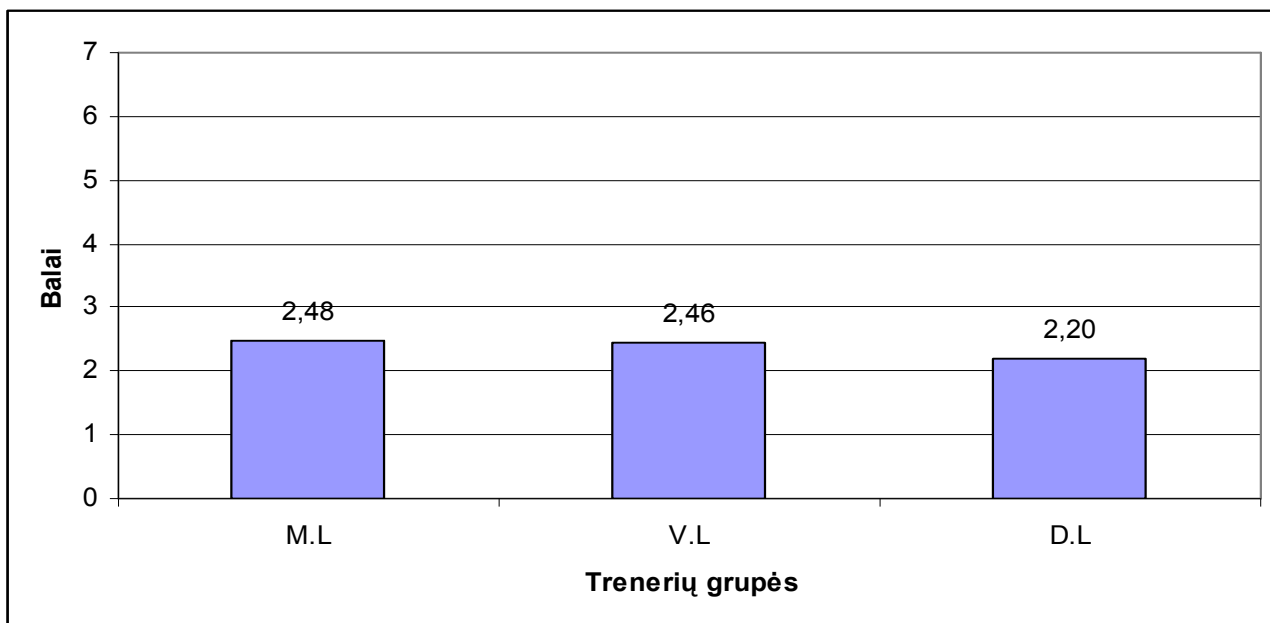
Tačiau turime pastebėti, kad vis gi aukščiausias rezultatas yra trenerių, labiausiai linkusių į autoritariškumą. Nors šis rezultatas ir ne toks ryškiai pirmaujantis, bet galime daryti prielaidą, kad motyvuoti labiau yra tie sportininkai, kurių vadovai yra labiau autoritariški. Tokių trenerių auklėtinius labiau įtakoja išoriniai motyvai, tokie kaip pripažinimas, garbė, išgarsėjimas dėka savo sportinių rezultatų, aplinkinių nuomonė, įvertinimas. Bet taip yra tik iš dalies, nes ankstesniuose skyriuose aptarti išorinės motyvacijos raiškos rezultatai rodė, kad tokių motyvų įtaką labiau jaučia individualių sporto šakų atstovai, kurių vienas treneris ir priklauso sporto pedagogų grupei, kurie yra daugiausiai linkę į autoritariškumą. Tad galime sakyti, kad šios grupės rezultatus labiausiai įtakoja būtent šio trenerio auklėtinių apklausos rezultatai.

9. pav. Skirtingų trenerių grupių, pagal edukacines nuostatas, jaunųjų sportininkų išorinės motyvacijos subskalių motyvų raiška. (trenerių grupės: M. L. - mažiausiai linkę į autoritariškumą; V. L - vidutiniškai linkę į autoritariškumą; D. L - daugiausiai linkę į autoritariškumą).

10 paveikslo duomenys rodo, koks yra jaunųjų sportininkų nemotyvuotumas, sportuojančių pas skirtingus trenerius, pagal edukacinių nuostatų grupes. Matome, kad žemiausias nemotyvuotumas yra tos trenerių grupės, kurie yra daugiausiai linkusių į autoritarizmą - 2,20 balo, ryškiausias – mažiausiai linkusių grupės – 2,48 balo. Nuo daugiausiai linkusių grupės nedaug atsilieka ir vidutiniškai linkusių trenerių grupė, kur balų vidurkis siekia – 2,46 balo. Tad vėl labiau išsiskiria ta sporto pedagogų grupė, kurie yra labiausiai linkę į autoritariškumą.

Todėl prisimindami ankstesniuose skyriuose nagrinėtus rezultatus, galime teigti, kad iš dalies vaikų nemotyvuotumą įtakoja ne tik jų pasirinkta sporto šaka, bet ir tai, kokių edukacinių nuostatų yra jų treneris. Tačiau nagrinėdami trenerių grupės, kurie yra daugiausiai linkę į autoritarizmą rezultatus, turime pastebėti, kad vieno iš šios grupės trenerių auklėtinių nemotyvuotumo raiška yra pati žemiausia tarp visų trenerių, o kito sporto pedagogo – viena iš aukščiausių, kas rodo, kad bendrą šių trenerių grupės rezultatą lemia vieno iš jų auklėtinių įvertinimų vidurkiai ir tarp pačių trenerių auklėtinių grupių, rezultatai yra visiškai priešingi.

10. pav. Skirtingų trenerių grupių, pagal edukacines nuostatas, jaunųjų sportininkų nemotyvuotumo subskalės raiška. (trenerių grupės: M. L. - mažiausiai linkę į autoritariškumą; V. L. - vidutiniškai linkę į autoritariškumą; D. V. - daugiausiai linkę į autoritariškumą).

Apibendrinami tyrimo rezultatus, galime teigti, kad apklausoje dalyvavusių jaunųjų (12 – 18 metų) sportininkų ryškesnė yra vidinė nei išorinė motyvacija; galime manyti, kad yra sąveika tarp vidinės sportininkų motyvacijos ir trenerių edukacinių nuostatų, ryškesnė tų sportininkų motyvacija, kurie sportuoja labiau linkusių į autoritariškumą trenerių grupėse; išorinė motyvacija yra ryškesnė individualių sporto šakų atstovų grupėse; individualių sporto šakų atstovai yra mažiau motyvuoti sportinei veiklai, nei komandinių sporto šakų atstovai.

IŠVADOS

1. Išanalizavus tyrimo rezultatus, paaiškėjo, kad vidinės motyvacijos subskalių rezultatai yra aukštesni (vidutinis pritarimas subskalių teiginiams siekia 5,28 balo), nei išorinės motyvacijos subskalių (vidutinis pritarimas subskalių teiginiams siekia 4,68), todėl galima teigti, kad apklaustieji sportininkai sportinėje veikloje dalyvauja labiau vedini vidinių paskatų, dėl pačios veiklos, o ne skatinami išorinių veiksmų.
2. Labiausiai skatinantys vidinę jaunųjų sportininkų motyvaciją sportui yra šie motyvai:
 - domėjimasis sportine veikla;
 - galimybė tobulinti savo silpnesnes fizines ypatybes,
 - galimybė lavinti sportinius įgūdžius;
 - jaunesiems sportininkams sportas siejasi su įdomesniu gyvenimu.
3. Motyvai labiausiai skatinantys išorinę jaunųjų sportininkų motyvaciją yra šie:
 - asmenybės ugdymasis;
 - galimybė įgyti savybių, kurios naudingos ne tik sportinėje veikloje;
 - noras būti puikios fizinės formos ir supratimas, kad tik sportinė veikla padės to pasiekti.
4. Pagrindinė apklausoje dalyvavusių jaunųjų sportininkų motyvacijos stokos priežastis yra ta, kad jie jaučiasi neįgyvendinantys užsibrėžtų tikslų sportinėje veikloje. Vidutinis pritarimas nemotyvuotumo subskalės teiginiui „*dažnai savęs klausiu, kodėl sportuoju, juk nerealizavau tikslų, kurių siekiu*“ yra 2,78 balo.
5. Analizuojant tyrimo rezultatus pastebėta, kad kai kurie vidiniai motyvai labiau yra ryškesni trenerių, daugiau linkusių į autoritarizmą, sportininkų grupėse. Tokie motyvai yra:
 - domėjimasis sportine veikla;
 - galimybė tobulinti savo silpnesnes fizines ypatybes;
 - nuolatinis tobulėjimas išmokstant naujų fizinių pratimų;
 - įvairesnio ir įdomesnio gyvenimo galimybė, dėka sportinės veiklos.
6. Apibendrinant tyrimo rezultatus galima teigti, kad trenerių edukacinės nuostatos neįtakoja išorinę, apklausoje dalyvavusių sportininkų, motyvaciją, nes nebuvo pastebėta ryškesnė įtaka nors vienos trenerių grupės šios motyvacijos raiškai.

7. Vidinės motyvacijos subskalių rezultatai parodė, kad autoritariška trenerio asmenybė, labiau įtakoja ir teigiamai veikia vidinę motyvaciją, nei treneris, labiau linkęs į humanistinį ugdymą. Tai iš dalies prieštarauja šiuolaikinėje edukologijoje formuojamai nuomonei, kad ugdymui priimtinesnė yra humanistinė – pedocentrinė pedagogika, kurios esmė yra ne konkretus galutinis rezultatas, o pats mokymosi procesas, skatinantis vidinių vaiko galimybių atsiskleidimą. Tačiau sportinė veikla galbūt yra tokia specifinė sritis, kurioje santykinai nedidelis edukacinis autoritarizmas gali būti naudingas, norint palaikyti drausmę sporto pratybose bei motyvuoti ugdytinius.

REKOMENDACIJOS

1. Atsižvelgiant į tai, kad tyrimo rezultatai parodė ryškesnę vidinę sportininkų motyvaciją, sporto pedagogai galbūt labiau turėtų stengtis skatinti motyvaciją per vidinius veiksmus. Atkreipti dėmesį į pozityvaus stimuliavimo priemones, t. y. pagirti už gerai atliktus veiksmus arba už laimėjimus, paskatinti nesėkmės atveju, akcentuoti neišnaudotas jaunojo sportininko galimybes ir pan.
2. Tyrimas parodė, kad yra dermė tarp trenerių autoritariškumo ir vidinės sportininkų motyvacijos. Galbūt treneris, siekdamas skatinti vidinę motyvaciją, turėtų būti reiklus, griežtas, tačiau neperžengiantis trenerio etikos rėmų ir normų, sugebantis savyje suderinti tokias asmenybės savybes, kaip reiklaus, griežto pedagogo ir sportininkų draugo.
3. Siekiant padidinti ugdytinių motyvacijos lygį, būtina sukurti tokias sąlygas, kurios atitiktų sportininkų galimybes ir interesus. Tarp interesų ir poreikių gali būti ir tam tikra trenerio asmenybė.
4. Sportininko ugdymui svarbi sporto pedagogo kompetencija, nuolat keliamą kvalifikaciją, naujovių paieška, perimant kolegų specialistų patirtį, nenusižengiant sportinio rengimo bei bendriesiems didaktikos principams.
5. Kartu su fizinio lavinimo ugdymu, turi eiti ir intelektualinis, dvasinis ugdymas, tinkamo požiūrio į save ir į savo gyvenimo tikslus formavimas, jų puoselėjimas. „Nusiteikimas lavinti tik kūną, atmetant mintį ir dvasią – žemina žmogų. Susikaupimas lavinti tik protą ir mintį – kenkia ištvėrmei ir stiprumui. Visada ir visur reikia išlaikyti darną tarp fizinių, protinių ir dvasinių pratimų.“ Sokratas (apie 649-399 pr. m. e.)

LITERATŪRA

1. Ambrukaitis, J. ir kt., (2003). *Specialiojo ugdymo pagrindai*. Šiauliai.
2. Bitinas, B. (1998). *Ugdymo tyrimų metodologija*. Vilnius.
3. Bobrova, L., Mackevičius, L., Norkus, S. (2004). *Specialiosios mokyklos kūno kultūros metodikos realizavimas pedagoginėje praktikoje*. ŠU.
4. Davis K., Newstrom J. (1985). *Human Behavior at Work: Organizational Behavior*. New York: McGraw – Hill Book Company.
5. Duda, J. L., Nicholls, J. G. (1992). Dimensions of achievement motivation in schoolwork and sport. *Journal of Educational Psychology*, 84, 290-299.
6. Gabler, H. (1994). Motivation to fairness in sport – psychological considerations as a basis for pedagogical conclusions. *World Congress Physical Education and sport 94 (AIESEP)*. – p. 10.
7. Gražulis, V. (2005). *Motyvacijos pasaulis, jo supratimo keliai ir klystkeliai*. Vilnius
8. Gribačiauskas, E. (2002). Bendrojo lavinimo mokyklos pedagogų autoritarinės nuostatos: turinys ir raiškos ypatumai. *Daktaro disertacija*. Šiauliai.
9. Gribačiauskas, E., Merkys, E. Ušeckienė, L. (2002). Pedagogų autoritarizmas kaip diagnostinis konstruktas: struktūros klausimai. *Socialiniai mokslai*.
10. Gulbinas, R. (2002). *Programos EXCEL taikymas sportiniams tyrimams; mokomoji knyga*. Kaunas.
11. Humanistinė psichologija. Prieiga per internetą: <http://www.mokslai.lt/referatai/referatas/3064.html>
12. Jovaiša, L. (1993). *Pedagogikos terminai*. Kaunas.
13. Karoblis, P. (2003). *Jaunojo sportininko treniruotė*. Vilnius.
14. Karoblis, P. (2005). Sportinio rengimo teorija ir didaktika. Vilnius.
15. Lee, H. K. (2001). *Frameworks for sport psychologists*. Champaign: Human Kinetics.
16. Malinauskas, R. (2003). *Sporto psichologijos pagrindai*. Kaunas: LKKA.
17. Malinauskas, R. (2003). Didelio meistriškumo dvikovos sporto šakų sportininkų ir jų rezervo motyvacijos ypatumai. *Sporto mokslas*. 3 (12): 20-23.
18. Malinauskas, R. Šniras, Š. (2006). Ugdymo programos įtaka sportuojančių moksleivių situaciniams socialiniams įgūdžiams. Prieiga per internetą: http://www.leidykla.eu/fileadmin/Acta_Paedagogica_Vilnensia/17/
19. Maslow, A. H. (2006). *Motyvacija ir asmenybė*. Vilnius.

20. Matulienė, G. (Red.). (1996). *Psichologija studentui*. Kaunas.
21. Martens, R. (1999). *Sporto psichologijos vadovas treneriui*. Vilnius.
22. Meidus, L. (2005). *Sporto psichologija*. Vilnius.
23. Merkys, G. (1997). Empirinės pedagogikos istorijos metmenys. Metodologinis aspektas. *Filosofija, sociologija*, Nr. 4, 50-54.
24. Mielke, R. (1995). Structure and preferences of fundamentals values in young Spanish soccer players. *International Review of the Sociology of Sport*, 30 (3/4), 353-375.
25. Milašius, K. (2008). *Sporto fiziologija*. Vilnius.
26. Miškinis, K. (1988). *Trenerio pedagoginio meistriškumo pagrindai*. Kaunas.
27. Miškinis, K. (2002). *Sporto pedagogikos pagrindai*. Kaunas.
28. Miškinis, K. (2005). *Psichologinis sporto komandos valdymas*. Kaunas.
29. Miškinis, K. (2006). *Trenerio pagalbininkas*. Vilnius.
30. Palaima, J. (1976). *Sportininko valios ugdymas*. Kaunas.
31. Pelletier, L. G., Fortier, M. S., Vallerand, R. J., Tuson, K. M., Brière, N. M., & Blais, M. R. (1995). Toward a new measure of intrinsic motivation, extrinsic motivation, and amotivation in sports: The Sport Motivation Scale (SMS). *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 17, 35-53.
32. *Psichologijos žodynas*, (1993). Vilnius
33. Sud. Stonkus, S. (1996). *Sporto terminų žodynas*. Kaunas.
34. Tilindienė I., Bitinas B. (2000). Sportuojančių paauglių motyvacijos ypatumai.
35. Wang, J., Biddle, S. (2001). Young people's motivational profiles in physical activity: A cluster analysis. *Journal of Sport & Exercise Psychology*. 23:1-22.

PRIEDAI

